

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку у виробничій сфері

Малявська Лілія Володимирівна

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАН ТА
ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ І ВІДОБРАЖЕННЯ ЇЇ
В СИСТЕМІ ЗВІТНОСТІ**

Спеціальність 8.03050901 – Облік і аудит
Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

Виконала:
студентка гр. ОПДм - 21
Малявська Л. В.

(підпис)

Науковий керівник
доц., к.е.н. Починок Н. В.

(підпис)

Дипломну роботу допущено до
захисту

«__» _____ 2017 р.

Зав.кафедри

доц., к.е.н. Починок Н. В.

Прізвище, ініціали _____ (підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ	7
1.1. Економічна сутність матеріальних ресурсів підприємства та їх класифікація.....	7
1.2. Функції обліку й аналізу в системі матеріально-технічного постачання на підприємствах будівельної галузі.....	24
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ	43
2.1. Первинний облік матеріальних запасів на підприємстві.....	43
2.2. Методичні аспекти обліку запасів у будівництві для потреб управління.....	51
2.3. Управлінський облік процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом	61
Висновки до розділу 2	70
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ	72
3.1. Аналіз матеріально-технічного забезпечення будівельної організації.....	72
3.2. Аналіз використання матеріальних ресурсів.....	80
3.3. Удосконалення методики аналізу матеріально-виробничих запасів підприємства.....	87
Висновки до розділу 3	96
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

Актуальність теми. Через обмеженість ресурсної бази за одночасного зростання обсягу капіталів вітчизняних підприємств виникає потреба забезпечити відбір та використання вагомої обліково-аналітичної інформації. На сучасному етапі розвитку бухгалтерського обліку та економічного аналізу матеріальних ресурсів елементи їх методики та організації ще недостатньо враховують закони та тенденції сучасного ринку. Обліково-аналітичний інструментарій зарубіжних країн поки не адаптований до умов господарської діяльності вітчизняних підприємств будівельної галузі. Це спричинює практичні труднощі в процесі достовірної оцінки діяльності підприємств у частині матеріалоспоживання. У використовуваних методиках не повною мірою враховано концептуальні положення та вимоги ринкових відносин і потреби управління. Це викликає необхідність у розв'язанні комплексу проблем теоретичного, методичного та організаційного характеру стосовно обліку й аналізу використання матеріальних ресурсів.

Теоретичні та практичні проблеми бухгалтерського обліку та економічного аналізу матеріальних ресурсів досліджено в працях вітчизняних та зарубіжних учених: К. Л. Багрій, Ф.Ф. Бутинця, А. С. Гордійчук, З. В. Задорожного, Н. Я. Зарудної, Є. В. Крикавського, І. В. Любезної, О. М. Рибалко, В. Н. Стаханова.

Метою дипломної роботи є узагальнення й критична оцінка чинних теоретичних положень, методики, організації та практики обліку, аналізу матеріальних ресурсів, розробка рекомендацій з їх удосконалення та практичного використання для прийняття виважених облікових і управлінських рішень в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення визначеної мети в процесі проведення дослідження були поставлені й вирішені такі **завдання**:

- – дослідити теоретичні аспекти економічної сутності матеріальних ресурсів підприємств;
- виявити економічні закономірності та розкрити особливості процесу

використання матеріальних ресурсів як об'єкта управління;

- вдосконалити систему первинного обліку матеріальних запасів;
- обґрунтувати

переваги управлінського обліку процесу матеріального забезпечення логістичним підходом над традиційним управлінським обліком постачання;

- визначити етапи аналізу матеріальних ресурсів;
- дослідити основні функції та риси економічного аналізу матеріальних ресурсів, принципи та інструментарій дослідження, його місце та роль у концепції інтегрованого управління матеріалозабезпеченням і раціоналізацією виробничого використання матеріальних ресурсів з метою їх подальшого вдосконалення;

- удосконалити теоретичні засади організації та методики аналізу використання матеріальних ресурсів.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність підприємств в частині наявності та використання матеріальних ресурсів.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні, організаційні та практичні аспекти обліку й аналізу матеріальних ресурсів підприємства.

Методи дослідження. У ході дослідження сутності матеріальних ресурсів як об'єкту облікового відображення та з метою удосконалення їх класифікації застосовано загальнонаукові методи пізнання: теоретичного узагальнення, індуктивний та дедуктивний методи. Для здійснення критичного аналізу практики обліку матеріальних запасів використано методи спостереження, групування, історичний метод та статистичні методи обробки інформації, узагальнення, а також спеціальні методи – статистичних групувань, методи економічного аналізу, економіко-математичні методи – здебільшого при дослідженні ефективності використання матеріальних ресурсів.

Інформаційна база дослідження: нормативно-правові акти з питань врегулювання взаємовідносин між суб'єктами праці та роботодавцем, бухгалтерська звітність підприємства, наукові праці вітчизняних і

зарубіжних вчених-теоретиків та практиків з проблем обліку та аналітичного забезпечення відтворення матеріальних ресурсів, статистична інформація, періодичні видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці рекомендацій з удосконалення методики та організації обліку, аналізу матеріальних запасів, що сприятиме повноцінному відтворенню матеріальних ресурсів.

У процесі проведеного дослідження отримано наступні результати, якими характерна наукова новизна:

- вдосконалено систему первинного обліку матеріальних запасів;
- обґрунтовано переваги управлінського обліку процесу матеріального забезпечення залогістичним підходом над традиційним управлінським обліком постачання;
- розкрито методику аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

Практичне значення одержаних результатів виражається у формуванні рекомендацій щодо удосконалення процесу організації матеріального забезпечення та методичного забезпечення облікового відображення даного процесу.

Інформація про апробацію результатів роботи та публікації. Результати дослідження опубліковано в Збірнику тез кафедри обліку у виробничій сфері (травень, 2016 р.).

Обсяг та структура роботи. Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, списку використаних джерел.

У вступі роботи розкрита актуальність теми дослідження, мета, об'єкт дослідження та дається короткий зміст дипломної роботи.

В **першому розділі** розкриваються питання економічної сутності матеріальних ресурсів підприємства та їх класифікація, функції обліку й аналізу в системі матеріально-технічного постачання на підприємствах будівельної галузі.

У **другому розділі** висвітлені питання первинного обліку матеріальних запасів на підприємстві, методичні аспекти обліку запасів у будівництві для потреб управління, а також методика управлінського обліку процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом.

Третій розділ дипломної роботи узагальнює методику аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства ТОВ «Тернопільбуд».

У висновках в стислому вигляді даються пропозиції щодо вдосконалення методики обліку, аналізу матеріальних ресурсів.

Повний обсяг роботи становить 103 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 7 таблиць, 17 рисунків, список літератури з 90 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

1.1. Економічна сутність матеріальних ресурсів підприємства та їх класифікація

Одним з елементів ресурсів підприємства є матеріальні ресурси. Матеріальними ресурсами називають «основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально-речову базу [51, с. 463] (рис. 1.1).

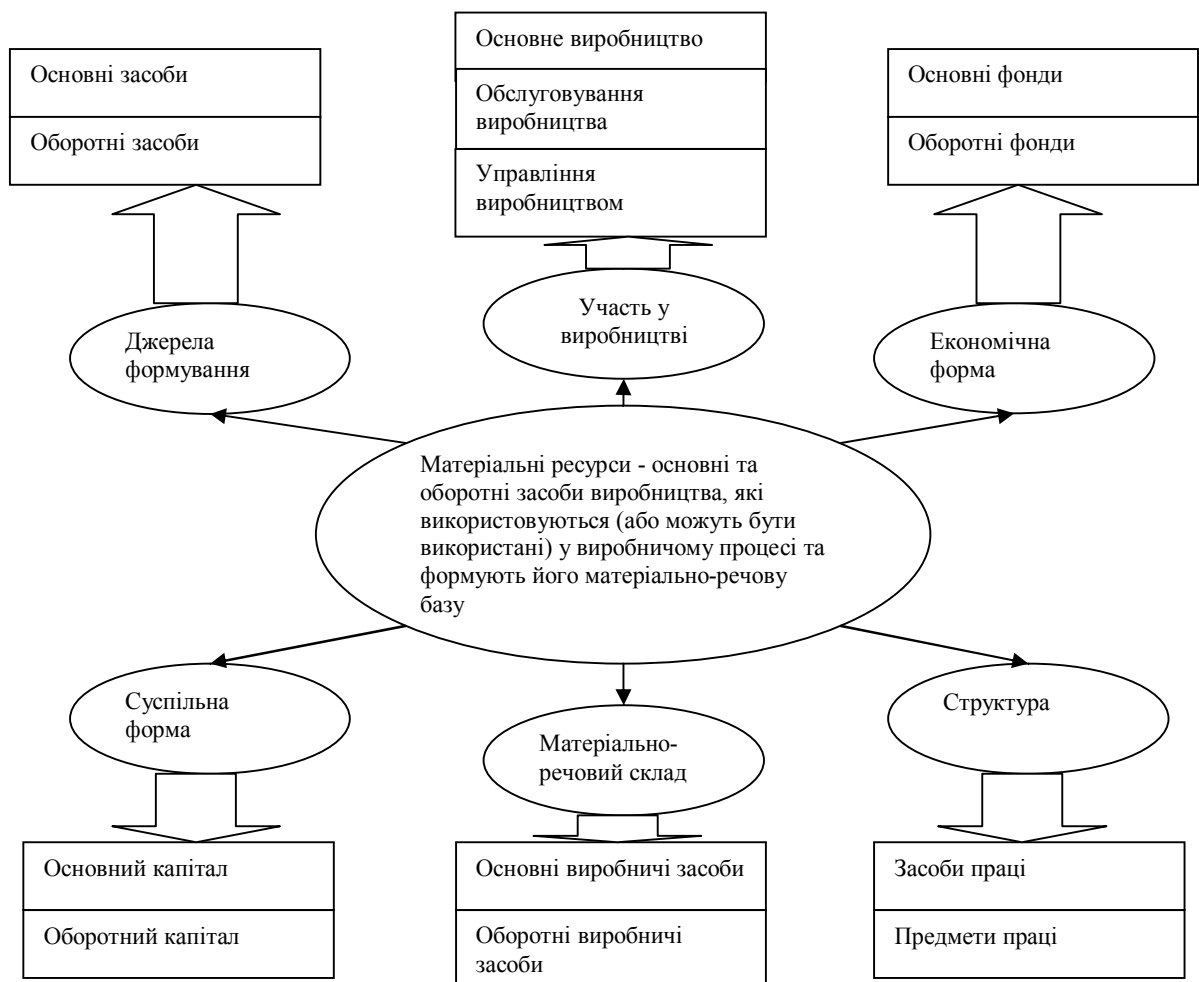

Рис. 1.1. Класифікація матеріальних ресурсів за групувальними ознаками

Їх поділяють на засоби праці і предмети праці: засоби праці характеризують ступінь оволодіння й підпорядкування сил природи виробництву матеріальних благ; предмети праці поділяють на два види: перший – речовини, що вперше відокремлюються працею від природи та перетворюються на продукт, другий – сирі матеріали або сировина, речовини, що пройшли обробку [85, с. 495]. Засоби та предмети праці по-різному поведуть себе у процесі відтворення: зміна предметів праці відбувається людиною за допомогою засобів праці, при цьому оброблений предмет праці може перетворюватись на засіб праці у іншому трудовому процесі. [81, с. 203]. За джерелами формування матеріальні ресурси поділяються на власні та покупні, а за ступенем участі у процесі вироблення матеріальних благ та послуг виокремлюють матеріальні ресурси основного виробництва, обслуговування виробництва, управління виробництвом. Матеріальні ресурси основного виробництва безпосередньо використовуються для виробництва продукції або при виконанні окремих технологічних операцій; на транспортних, ремонтних й допоміжних роботах при зберіганні товарів та матеріалів використовують ресурси обслуговування основного виробництва. Засоби зв'язку, друкарські та інші є матеріальними ресурсами управління виробництвом [51, с. 463]. Частину матеріальних ресурсів підприємства за матеріально-речовою формою поділяють на основні засоби, а за економічною формою – основні фонди.

Основні засоби своєю матеріально-речовою формою беруть участь у створенні споживчої вартості. Розрізняють галузеву та технологічну структуру основних засобів [54, с. 135]. Основні фонди є економічною формою засобів праці, що функціонують у виробничому процесі протягом багатьох кругообігів, частково, в міру зношування, переносять свою вартість на новостворений продукт, відтворюючись через кілька виробничих циклів [24, с. 672], вони обчислюються у грошовому вираженні для визначення їх загального обсягу, динаміки і структури, величини вартості, що переноситься на вартість готової продукції, для встановлення зміни величини основних

фондів за окремими галузями і підприємствами за певний період. За виробничим призначенням та матеріально-речовим змістом основні фонди поділяють на будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини та обладнання, за призначенням їх поділяють на виробничі та невиробничі.

Залежно від суспільної форми матеріальні ресурси поділяють на основний та оборотний капітал, які в сукупності являють собою продуктивний капітал. Основний капітал повністю бере участь у виробництві життєвих благ та переносить свою вартість на новостворений продукт частинами, залежно від ступеня зношуваності. В його структурі виділяють активну і пасивну частини [24, с. 668-669]. Тенденція до зростання частки активного капіталу у структурі основного капіталу є позитивною, оскільки зростає обсяг виробництва продукції, знижується собівартість одиниці виробленої продукції, в тому числі за рахунок скорочення величини амортизації і незмінних витрат, що сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємства. Порівняно з оборотним капіталом, основний обертається значно повільніше, тому підприємство може економити на складових основного капіталу, якщо це не зашкодить виробництву і працівникам і дозволить підвищити прибутковість підприємства. Другою складовою частиною матеріальних ресурсів є предмети праці, які за матеріально-речовим складом є оборотними засобами, а за вартісною формою є оборотними фондами. Оборотними засобами називають ту частину засобів виробництва, яка цілком споживається у виробничому процесі впродовж одного циклу, а її вартість повністю переноситься на готову продукцію. Ними є сировина, матеріали, паливо, інструменти, виробничий і побутовий інвентар, запаси готової продукції, в тому числі кошти у незавершених платежах підприємствам-постачальникам, заділи незавершеного будівництва, тара, грошові ресурси.

За джерелами формування оборотні засоби поділяють на власні та залучені: власні – це та частина оборотних засобів, що знаходиться в постійному використанні підприємства; залучені оборотні засоби являють

собою в основному банківські кредити, боргові зобов'язання. Таким чином, виробнича діяльність підприємства супроводжується безперервним кругообігом оборотних засобів, що є у його розпорядженні. Оборотні засоби залежно від їх ролі в процесі відтворення поділяють на матеріальні оборотні засоби та фонди обігу. Матеріальні оборотні засоби являють собою предмети праці, що безпосередньо використовуються в процесі виробництва продукції, а фонди обігу включають в себе грошові кошти, що необхідні для оплати праці, готову продукцію, призначену для реалізації. Виходячи з економічної сутності матеріальних ресурсів та їх ролі у процесі виробництва, досконала організація, збалансованість, своєчасність та забезпеченість в достатній кількості матеріальними ресурсами підприємства визначають результативність, ефективність, екологічність та конкурентоспроможність його функціонування.

В умовах ринкової економіки, від організацій потрібно підвищення ефективності виробництва, поліпшення конкурентоспроможності продукції та послуг на основі впровадження у виробництво нових технологій, ефективних форм господарювання і управління виробництвом. Важлива роль у реалізації цих завдань відводиться правильній організації і ведення бухгалтерського обліку матеріально-виробничих запасів, що дозволяє здійснювати своєчасний облік і контроль за їх збереженням і раціональним використанням. Ефективне використання матеріально-виробничих запасів, дозволяє впливати на розмір одержуваного прибутку. Таким чином, від ефективного управління матеріально-виробничими запасами залежить, в кінцевому підсумку прибутковість комерційної організації [2, с. 51]. Виробничі запаси, будучи частиною оборотного капіталу організації, разом з дебіторською заборгованістю, відносяться до повільно реалізованих активів, із середнім ризиком вкладень капіталу. Тому з метою нормального функціонування виробництва і збуту продукції, а також прискорення оборотності оборотних коштів, в організації повинна бути організована постійна аналітична робота щодо забезпечення оптимального рівня запасів.

К. Л. Багрій [2, с. 51] виробничі запаси визначає як вартість запасів, малоцінних швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу. М. С. Білик [6, с. 255] вважає, що виробничі запаси – це сировина, основні матеріали, що комплектують вироби і інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб. Н. Б. Кащена [33, с. 129] під виробничими запасами розуміє вартість сировини, основних матеріалів, що становлять основу виготовленої продукції, придбаних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних речовин.

Проаналізувавши вищенаведені підходи авторів, варто відзначити, що матеріально-виробничі запаси представляють собою одну з частин майна господарюючого суб'єкта, необхідну для нормального здійснення і розширення його діяльності. Матеріальні ресурси, змінюючи свою матеріально-речову форму, поступово втягуються в товарообіг і трансформуються в виручку. Оскільки матеріальні ресурси заміщуються іншими партіями, тобто регулярно поновлюються і є постійною величиною, розмір якої варіюється в залежності від конкретних господарських умов, необхідних для їх безперервного обліку, контролю та аналізу.

Ефективна робота підприємств в ринкових умовах господарювання значною мірою залежить від раціонального використання ресурсів: матеріальних, трудових, які в сукупності з основними фондами становлять виробничі ресурси. Матеріальні ресурси є засобами виробництва, до яких входять предмети праці та засоби праці. Поняття виробничих запасів потрібно відрізнити від матеріальних ресурсів, яке є більш загальним, ніж виробничі чи матеріальні запаси (рис.1.2).

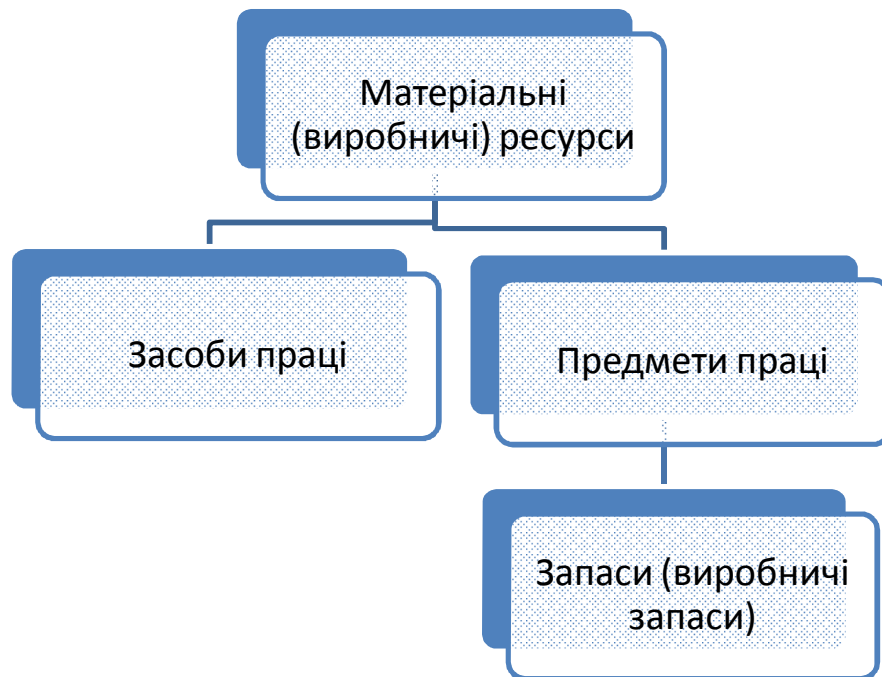

Рис.1.2. Запаси в складі матеріальних ресурсів

У теоретичному розумінні виробничі запаси є предметами праці, які одноразово використовуються в процесі виробництва та які свою вартість повністю переносять на вартість готової продукції. В бухгалтерському обліку більша частина предметів праці вважаються виробничими запасами.

Термін "запаси" у вітчизняній літературі з'явився разом із затвердженням П(С)БО. Як бачимо, в обліковій літературі можна зустріти багато різних понять, пов'язаних із запасами, про те слід не забувати, що кожне з них має самостійне значення та власне тлумачення. У навчальній літературі часто можна зустріти застосування поняття "виробничі запаси", замінене поняттям "матеріали". Використання терміну "запаси" викликає деякі протиріччя, які пов'язані з тлумаченням його в довідковій літературі. Так, більшість авторів під даним терміном розуміють резерв матеріальних ресурсів, які не використовуються в поточній діяльності підприємства та призначені для забезпечення безперервності виробничого процесу, зберігання на випадок необхідності [12, с.329].

Методологічні засади формування в обліку інформації про запаси та розкриття її у звітності регламентується Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 "Запаси".

Запаси – важливий та необхідний елемент діяльності підприємства, який займає значну частину серед його активів. Їм належить особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, при визначенні результатів діяльності суб'єкта господарювання та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Виробничі запаси входять до складу оборотних активів, тому що вони мають властивість перетворюватись на грошові засоби протягом одного року або одного операційного циклу.

Запаси відносять а склад оборотних активів, бо вони можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або операційного циклу. Оборотні засоби є фінансово-економічною категорією, яка впливає із існування товарно-грошових відносин, дії закону вартості і організації діяльності підприємства в цілому. Сам термін "запаси" об'єднує основні складові оборотних матеріальних активів.

Критична оцінка існуючих визначень поняття "виробничі запаси" дає підстави виділити такі основні підходи:

- переважна більшість вчених-дослідників при відображенні питань пов'язаних з обліком запасів використовує визначення, наведене в П(С)БО 9;
- окремі науковці ототожнюють поняття "виробничі запаси" і "матеріальні ресурси";
- ототожнюються також такі поняття, як "запаси" і "виробничі запаси";
- в окремих джерелах використовується такий термін, як "товаро-матеріальні цінності";
- ряд авторів до виробничих запасів, як частини предметів праці, не відносять малоцінні швидкозношувані предмети і незавершене виробництво [44, с.70].

На нашу думку, для цілей бухгалтерського обліку тлумачення терміну "виробничі запаси", як облікової категорії має містити такі основні моменти, як визначення термінів і напрямків використання, а також джерел відшкодування вартості виробничих запасів. Таким чином, виробничі запаси

- це частина матеріальних ресурсів підприємства, які представляють собою сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих, палива, тари і тарних матеріалів, запасних частин, будівельних та інших матеріалів, що складають матеріальну основу майбутньої готової продукції підприємства, надають їй необхідних якостей, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.

На відмінну від існуючих визначень, запропоноване поняття "виробничі запаси" підкреслює матеріальну та витратну природу виробничих запасів, одночасно з цим відокремлює їх від сукупних матеріальних ресурсів підприємства, визначає джерела відшкодування їх вартості.

Запаси - це активи підприємства, які:

- утримуються для подальшого продажу за умови звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час безпосереднього виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також управління самим підприємством [55, с.3].

Запаси визнаються активами, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням та вартість таких запасів може бути достовірно визначена. Якщо хоча одна з цих умов не виконується, то ці запаси не зараховуються на баланс, а вважаються витратами періоду.

Для цілей бухгалтерського обліку до запасів відносять:

- сировину, основні та допоміжні матеріали, комплектуючі вироби і інші матеріальні цінності, які служать для виготовлення майбутньої продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробничого процесу та потреб адміністративного персоналу;

- незавершене виробництво у вигляді незакінчених обробленням і складанням деталей, виробів, вузлів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, які виконують роботи і надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг) щодо яких підприємство ще не визнало доходу;
- готову продукцію, яка виготовлено на підприємстві, призначена для продажу і відповідає якісним і технічним характеристикам, передбачених договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, які отримало або придбало підприємство для подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, які використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, коли він більше одного року;
- молодняк тварин та тварини на відгодівлі, продукцію сільського та лісового господарства, якщо вони оцінюються згідно П(С)БО 9.

Сировина - продукція галузей промисловості та сільського господарства. До матеріалів відносять предмети праці, які пройшли обробку на промислових підприємствах. Сировина та основні матеріали є основою новоствореної продукції. Окрему групу запасів складають допоміжні матеріали, які надають продукції певних властивостей, зовнішнього вигляду і використовуються для забезпечення нормального процесу праці.

Незавершене виробництво - вироби, що знаходяться у процесі виробництва, але ще не повністю готові (незакінчені обробкою і складанням деталей тощо); незакінчені технологічні процеси; витрати на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано дохід (на підприємствах що надають послуги та виконують роботи).

Готова продукція - це продукція, обробка якої закінчена і яка пройшла випробовування, приймання, укомплектування згідно умовами договорів із замовниками та відповідає технічним умовам і стандартам.

Товарами називаються матеріальні цінності, що отримані або придбані і утримуються підприємством для подальшого продажу.

Малоцінні та швидкозношувані предмети - матеріальні цінності, які використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він не перевищує один рік, зокрема інструменти, господарський інвентар, спеціальне оснащення тощо.

Одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування або однорідна група. Такою одиницею може бути марка, вид, сорт тощо.

Запаси відіграють центральну роль у раціональній та ефективній діяльності більшості підприємств. Їхня висока вартість тільки підвищує значення планування і контролю.

На підприємствах створюються три види запасів матеріальних ресурсів:

- готової продукції;
- вихідних матеріалів (виробничі запаси);
- запаси незавершеного виробництва [13, с.323].

До основних завдань обліку запасів відносять:

- * контроль за збереженням матеріальних цінностей на місцях їхнього зберігання і на всіх стадіях оброблення;
- * відповідність складських запасів нормативам;
- * своєчасне та правильне документальне оформлення руху запасів;
- * систематичний контроль за дотриманням установлених норм запасів, виявлення надлишкових і неліквідних матеріалів, їхньої реалізації;
- * раціональне оцінювання виробничих запасів;
- * виявлення і відображення в обліку витрат, пов'язаних з виготовленням запасів;
- * своєчасне проведення розрахунків з постачальниками за матеріали, які знаходяться в дорозі, за невідфактурованими поставками.

Усі перераховані завдання сприяють формуванню інформації для управління запасами. У питанні управління запасами важливою є інформація

щодо формування необхідного обсягу і складу запасів з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції з одночасною мінімізацією поточних витрат з обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом [12, с.331].

Розглядаючи підходи до класифікації виробничих запасів, можна зазначити, що М. С. Пушкар, вказує, що виробничі запаси класифікуються за певними ознаками:

- за способом включення у собівартість(основні, допоміжні);
- за групами матеріалів (лісові, чорні і кольорові метали, текстильні, електротовари тощо);
- за вартістю (дорогоцінні, високої вартості, середньої і низької вартості) [60, с.208].

М.В. Кужельний та В.Г. Лінник класифікують виробничі запаси на ті, що дані природою (сировина) та ті, що створені людиною (основні та допоміжні матеріали) [40, с.35]. Представник західної школи бухгалтерського обліку Д. Міддлтон відокремлює три елементи виробничих запасів: запаси матеріалів (сировини), незавершене виробництво та готова продукція.

Як об'єкт економічного управління, запаси промислових та інших підприємств потребують певної класифікації. Така класифікація має, по-перше, бути спрямованою на визначення особливостей управління окремих груп запасів, а по-друге, враховувати особливості їх функціонування на підприємствах.

Для правильної організації обліку запасів важливе значення займає їх науково-обґрунтована класифікація. Запаси можна класифікувати за наступними ознаками (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація запасів для цілей обліку

№ з/п	Класифікаційна група	Види запасів
1	За причинами утворення і призначенням	- постійні - сезонні
2	За місцем знаходження	- складські - у виробництві - в дорозі
3	За рівнем наявності на підприємстві	- нормативні - понаднормативні
4	За наявністю на початок і кінець звітного року	- початкові - кінцеві
5	Відносно балансу	- балансові - позабалансові
6	За ступенем ліквідності	- ліквідні - неліквідні
7	За походженням	- первинні - вторинні
8	За обсягом	- вільні - обмежені
9	За сферою використання	- у сфері виробництва - у сфері обігу - у невиробничій сфері
10	За структурою і складом	- виробничі запаси - запаси незавершеного виробництва - запаси готової продукції - товарні запаси
11	<i>За можливістю заміни</i>	<i>-замінні -незамінні</i>
12	<i>За ступенем значимості для виробничого процесу</i>	<i>-основні -другорядні</i>

Постійні запаси - це частина виробничих і товарних запасів, що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими поставками; сезонні запаси - запаси, що утворюються при сезонному виробництві чи при сезонному транспортуванні.

Складські запаси - це ті, що знаходяться на складах підприємства; запаси у виробництві - ті, котрі знаходяться в процесі обробки; запаси в дорозі - це продукція, яка відвантажена споживачу і ще ним не отримана та знаходиться в дорозі.

Нормативні запаси - це запаси, які відповідають запланованому обсягу запасів, необхідному для забезпечення безперебійної роботи підприємства; понаднормативні - запаси, які перевищують їх нормативну кількість.

Початкові запаси - величина запасів на початок звітної періоду; кінцеві - на кінець звітної року.

Балансові запаси - це запаси, які є власністю підприємства та відображаються в балансі; позабалансові - запаси, що не належать підприємству та знаходяться у нього через певні обставини.

Ліквідні запаси - виробничі та товарні запаси, що легко перетворюються на гроші у короткий термін та без значних втрат первісної вартості таких запасів; неліквідні - ті виробничі та товарні запаси, які неможливо з легкістю перетворити на грошові кошти у короткий термін і без значних втрат первісної вартості таких запасів.

Первинні запаси - запаси, що надійшли на підприємство від інших підприємств та не підлягали обробці на даному підприємстві; вторинні - матеріали й вироби, що після первинного використання можна застосовувати вдруге у виробництві (відходи виробництва та споживання продукції).

Вільні запаси - ті запаси, що знаходяться у надлишку на підприємстві; обмежені - запаси, що знаходяться в обмеженій кількості на підприємстві.

Запаси у сфері виробництва - запаси, що знаходяться у процесі виробництва (виробничі запаси, незавершене виробництво); запаси у сфері обігу - запаси, які знаходяться у сфері обігу (готова продукція, товари); запаси у невиробничій сфері - запаси, що не використовуються у виробництві.

Виробничі запаси - запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва, комплектуючих виробів, палива, запчастин, тари і тарних матеріалів, МШП; запаси незавершеного виробництва - частина продукції, що не пройшла всіх стадій обробки і не прийнята відділом технічного контролю; запаси готової продукції - продукція, закінчена виробництвом, прийнята відділом технічного контролю

і знаходиться на складі; товарні запаси - товари, що знаходяться у сфері обігу, а також продукція, що знаходиться в дорозі.

Інструкція про застосування Плану рахунків для ведення обліку наявності й використання виробничих запасів передбачає застосування активного рахунку 20 "Виробничі запаси", якому належать наступні субрахунки:

- 201 „Сировина і матеріали”;
- 202 „Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби”;
- 203 „Паливо”;
- 204 „Тара і тарні матеріали”;
- 205 „Будівельні матеріали”;
- 206 „Матеріали передані в переробку”;
- 207 „Запасні частини”;
- 208 „Матеріали сільськогосподарського призначення”;
- 209 „Інші матеріали”.

На рахунку 20 „Виробничі запаси” відображають наявність та рух належних підприємству запасів сировини, матеріалів, комплектуючих виробів (у тому числі сировини і матеріалів, що перебувають у дорозі й в переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, палива, тари і тарних матеріалів, відходів основного та допоміжного виробництв. По дебету даного рахунку на підставі прибуткових документів (рахунків-фактур, вимог, прибуткових ордерів, накладних тощо) відображається кількість і вартість виробничих запасів. По кредиту рахунку на підставі витратних первинних документів (вимог, накладних, лімітно-забірних карток, ярликів тощо) списується кількість й вартість відпущених матеріалів на виробничий процес (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск на сторону, уцінка, за обліковими цінами .

Рахунок 20 "Виробничі запаси" має 9 субрахунків, на яких відображають:

- на субрахунку 201 „Сировина і матеріали” відображаються наявність і рух сировини та основних матеріалів, які становить основу продукції або є необхідними компонентами при її виготовленні, сприяють процесу виготовлення;

- на субрахунку 202 „Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби” відображається наявність і рух купівельних напівфабрикатів та готових комплектуючих виробів (включаючи у будівельних організаціях будівельні конструкції та вироби - дерев'яні, залізобетонні, металеві тощо), придбані для комплектування продукції, що випускається, які потребують додаткових витрат праці для їх обробки або для зберігання, а також спеціальне обладнання та інструменти, пристрої та інші прилади придбані науково-дослідними та конструкторськими підприємствами для проведення наукових (експериментальних) робіт за визначеною науково-дослідною або конструкторською темою. Спеціальне обладнання та інструменти, пристрої обліковуються на субрахунку 202;

- на субрахунку 203 „Паливо” обліковується наявність та рух нафтопродуктів, твердого палива, мастильних матеріалів, які купуються чи заготовляється підприємством для технологічних потреб виробництва, експлуатації транспортних засобів, а також для виробітку енергії і опалення будинків. На даному субрахунку обліковуються оплачені талони на бензин, дизельного палива, газ й мастильні матеріали. Підприємства на цьому субрахунку обліковують наявність і рух нафтопродуктів, твердого палива та мастильних матеріалів, зокрема, бензин, дизпаливо, масло моторне та інше;

- на субрахунку 204 „Тара і тарні матеріали ” відображають наявність і рух усіх видів тари й тарних матеріалів, окрім таких, що використовуються як господарський інвентар, а також допоміжні матеріали та деталі, які використовують для виготовлення тари та для її ремонту (деталі для збирання ящиків, тощо);

- на субрахунку 205 „Будівельні матеріали” не обліковується обладнання, яке не потребує монтажу: транспортні засоби, верстати,

будівельні механізми, сільськогосподарські машини, виробничий інструмент, вимірювальні та інші прилади. Витрати на придбання такого обладнання, що не потребує монтажу, відображається безпосередньо на рахунку 15 „Капітальні інвестиції” в міру надходження їх на склад підприємства для експлуатації. Устаткування й будівельні матеріали, передані підряднику для монтажу й виконання робіт, списується із субрахунка 205 на рахунок 15 „Капітальні інвестиції” після підтвердження їх монтажу та використання;

- на субрахунку 206 „Матеріали, передані в переробку” обліковуються матеріали, які передані в переробку та які надалі включаються в склад собівартості отриманих з них виробів чи деталей. Витрати понесені на переробку матеріалів, які оплачуються сторонніми організаціями, відображаються за дебетом рахунків, на яких ведеться облік виробів, отриманих з переробки;

- на субрахунку 207 „Запасні частини” ведеться облік придбаних та виготовлених власними силами організації запасних частин, готових деталей, агрегатів, вузлів, які використовуються при проведенні ремонтів, заміні зношених частин машин, обладнання, транспортних засобів, інструменту, а також автомобільних шин у складі запасів та тих, які знаходяться в обороті. На цьому субрахунку ведеться облік обмінного резерву повно комплектних машин, устаткування, двигунів, вузлів, який створюється в не тільки в ремонтних підприємствах. Порядок створення, використання та обліку обмінного резерву визначається чинним законодавством України та відповідними установчими документами;

- на субрахунку 208 „Матеріали сільськогосподарського призначення” обліковуються мінеральні добрива, отрутохімікати для боротьби зі шкідниками й хворобами сільськогосподарських культур, біопрепарати, медикаменти, хімікати, які застосовуються для боротьби із хворобами сільськогосподарських та інших тварин. На цьому субрахунку також відображаються саджанці, насіння та корми (покупні та власного

виращування), що використовуються для висаджування, посіву та відгодівлі тварин безпосередньо в сільському господарстві;

- на субрахунку 209 „Інші матеріали” ведеться облік відходів виробництва готової продукції (обрубків, обрізків, стружки), невиправного браку, матеріальних цінностей, одержаних при ліквідації основних засобів, які не можуть бути використані як матеріали, паливо або запасні частини (металобрухт, зношені шини, бланки суворого обліку) [90, с.18].

Облік виробничих запасів за синтетичними рахунками (або субрахунками) ведеться у Відомості 5.1 за центрами відповідальності (матеріально відповідальними особами, місцями зберігання) та місцями виникнення витрат (синтетичними рахунками або субрахунками обліку витрат). У Відомості визначається загальна сума й рівень транспортно-заготівельних витрат підприємства.

Для обліку виробничих запасів, що не належать підприємству Планом рахунків передбачено використання позабалансового рахунку 02 „Активи на відповідальному зберіганні” призначено для обліку цінностей, які тимчасово знаходяться на підприємстві та не є його власністю, прийняті на комісію, в переробку, до монтажу, в довірче управління. Облік цих цінностей ведеться за цінами, що передбачені в договорах, приймально-передавальних актах тощо. Всі товарно-матеріальні цінності, що обліковуються на цьому рахунку, підлягають інвентаризації в порядку і в строки, передбачені наказом про облікову політику, а також планом проведення інвентаризації.

Таким чином, виходячи з економічної сутності запасів та їх ролі в процесі виробництва, досконала організація, збалансованість, своєчасність та забезпеченість у достатній кількості виробничими запасами підприємства визначають результативність, ефективність та конкурентоспроможність його функціонування. Адже основою виробництва в будь-якій галузі економіки є постійна наявність у необхідних розмірах виробничих запасів, які повністю споживаються у процесі виробництва й в повному розмірі переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції, впливаючи таким чином на

загальний результат діяльності підприємства. Важливою передумовою обліку та управління виробничими запасами є вироблення чітких та єдиних підходів до тлумачення їх сутності і класифікації.

Отже, сукупність речових елементів, що входять як матеріальна складова в собівартість виготовлення продукції називається матеріальними ресурсами. Всі підприємства, незалежно від сфери виробництва, зберігають деякий певний запас цінностей, оскільки виробничі запаси є важливою ланкою в процесі виробництва продукції, адже при сьогоdnішніх умовах, коли попит і пропозиція постійно зростають, саме від правильно створеного запасу в великій мірі залежить конкурентоздатність підприємства.

1.2. Функції обліку й аналізу в системі матеріально-технічного постачання на підприємствах будівельної галузі

Підвищення ефективності діяльності підприємств будівельного комплексу потребує пошуку нових та вдосконалення існуючих підходів до організації матеріально-технічного постачання, зокрема застосування логістичного підходу до управління матеріальними потоками [3; 20; 62].

Дослідженням підвищення ефективності діяльності підприємств, у тому числі на основі логістичного підходу, присвячені наукові праці А. М. Гаджинського [14], Є. В. Крикавського [37], О. А. Новикова [53], В. М. Стаханова [70], Г. М. Тарасюк [74], Д. Уотерса [80] та інших учених.

Ефективність застосування логістичного підходу до управління матеріальними потоками на підприємствах зумовлена так:

- виробництво орієнтоване на ринок;
- налагоджуються партнерські відносини з постачальниками;
- скорочуються простой устаткування;
- оптимізуються запаси;
- скорочується чисельність допоміжних робітників;

- поліпшується якість продукції, що випускається;
- знижуються втрати матеріалів;
- поліпшується використання виробничих і складських площ [43].

Більшість науковців основною метою матеріального забезпечення виробництва вбачають отримання підприємством достатньої кількості матеріальних ресурсів відповідної якості в необхідний час, у необхідному місці від надійних постачальників, за своєчасного виконання всіх своїх зобов'язань та досягнення оптимальних сукупних витрат управління матеріальним потоком [17, 20,26]. Очевидно, що ключовим моментом у такому розумінні МТЗ є власне не стільки саме постачання, скільки оптимізація усього процесу товаропросування.

Завдання оптимальної організації систем МТЗ є достатньо складним. Це пов'язано з тим, що об'єкти МТЗ знаходяться під впливом низки слабо структурованих факторів, таких як коливання ринкової кон'юнктури, скорочення життєвого циклу виробів під впливом поведінки споживачів; зростання рівня витрат власного виробництва; час реакції конкурентів на запити клієнтів; зміна рівня проміжного постачання; динаміка цін і пропозицій у постачанні, інвестиційних процесах, у сфері логістичних послуг. Слабка структуризація перелічених факторів спричиняє інтуїтивні підходи до вирішення низки логістичних завдань матеріально-технічного забезпечення виробничої діяльності підприємств, які не завжди є ефективними й не забезпечують синергічного ефекту від взаємодії з партнерами у сфері МТЗ.

Взаємодія є інтегруючим фактором у господарських, економічних, технологічних та інших зв'язках підприємств. Всі можливі види та форми взаємодії базуються на обміні інформацією; при здійсненні господарських операцій мають місце комерційні транзакції та/або трансформація матеріальних та інших видів ресурсів [3]. Технологічні можливості галузі новітніх інформаційних технологій, відкривають нові перспективи для

покращення управління всіма сферами виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Єдиною умовою являється наявність взаємодії вказаних об'єктів – елементів інтегрованої логістичної системи – або з матеріальними потоками, або опосередковано – через інформаційні та фінансові потоки. Таким чином, логістична система розглядається як єдине ціле – інтегрована система, яка реалізує цілі бізнесу від постачальника до кінцевого споживача. В інтегрованих логістичних системах матеріальний потік поєднує весь життєвий цикл виробу: від ідеї до конструкції, потім до виробництва, розподілу, продажу, післяпродажного сервісу й знову до повторення циклу, відповідно до мінливих запитів покупців [65].

Отже, передумовами для актуалізації застосування інтегрованого підходу в МТЗ є: нове розуміння механізмів ринку та логістики, як стратегічного елемента реалізації конкурентних можливостей підприємства; перспектив та тенденцій інтеграції учасників логістичного ланцюга між собою.

Основою забезпечення інтегрованого підходу в МТЗ є процес управління. Процес управління матеріально-технічним забезпеченням необхідно розглядати у двох аспектах: організаційному і технологічному. [20]

Організаційний — організація управління просуванням матеріального потоку і забезпечення збуту продукції.

Технологічний напрямок – вдосконалення технологій транспортних перевезень, складського господарства, інформаційного забезпечення, планування та контролю, а також оптимізація витрат на ефективне функціонування кожного з цих підрозділів.

Логістичне управління – це комплекс управлінських дій, які базуються на поєднанні планування та контролю операцій з організації процесів, на управлінні операціями та управлінні запасами [39].

Організація логістичного управління на підприємстві здійснюється відповідно до бізнес-процесів і спрямовується [3]:

- в постачанні – на підвищення ефективності роботи, що досягається вибором компетентних постачальників, оптимізацією процесу закупівлі, дослідженням ринку закупівлі, формуванням стратегії та тактики закупівлі;

- в складуванні – на удосконалення процесів складування за допомогою впровадження складських технологій, підвищення якості складських послуг, їх стандартизації та раціонального розміщення;

- в транспортному забезпеченні – на розробку раціональних схем поставок, маршрутизацію перевезень, оптимальне завантаження транспорту, забезпечення єдності процесу транспортування з виробничими та складськими процесами, забезпечення обліку на транспорті;

- в збутовому забезпеченні – на системне дослідження ринку, підвищення швидкості оформлення та обробки замовлень, підвищення рівня логістичного сервісу, зменшення кількості рекламаций, штрафів тощо.

Для забезпечення виконання всіх функцій МТЗ необхідна правильна організація роботи відповідних служб. Управління та організація матеріально-технічного забезпечення підприємства передбачає проведення планової роботи щодо вибору форм господарських зв'язків, систем постачання матеріалів, договірних відносин [17].

Кожна організаційна структура матеріально-технічного забезпечення промислового підприємства має у складі інфраструктуру постачання і організаційну структуру управління матеріально-технічним забезпеченням [18]. Інфраструктура матеріально-технічного забезпечення включає підрозділи складського, транспортного та заготівельного господарства. Складське господарство – це основний структурний підрозділ служби матеріально-технічного забезпечення підприємства. Таким чином, матеріально-технічне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами включає виконання таких функцій: заготівлю та доставку матеріалів;

складування та забезпечення їх збереження; обробку і підготовку матеріалів до виробничого споживання; управління матеріально-технічним забезпеченням.

Центральним структурним підрозділом підприємства, на який покладається функція організації матеріально-технічного забезпечення виробничо-збутової діяльності підприємства, є відділ матеріально-технічного забезпечення.

Основними *функціями* служби матеріально-технічного забезпечення є [17]:

1. *Планування матеріально-технічного забезпечення* виробництва ресурсами, яке включає складання річних, квартальних планів з відповідними розрахунками і обґрунтуванням. У планах визначається потреба у всіх видах матеріальних ресурсів під заплановані обсяги робіт згідно норм витрати матеріалів.

2. *Оперативно-заготівельна діяльність*, до якої відносяться укладання договорів та контроль за їх виконанням; організація комплексної та своєчасної поставки матеріалів.

3. *Організація кількісного і якісного приймання матеріальних ресурсів*, що поступають на підприємство. Перевіряється відповідність сировини, матеріалів вимогам, які передбачені договорами. Тому при поставці на підприємство продукції з відхиленнями за термінами, кількістю, якістю служба матеріально-технічного забезпечення пред'являє постачальникам обґрунтовані претензії із зазначенням суми нанесеного збитку з метою відшкодування втрат.

4. *Організація складського господарства*. Необхідна для кількісного та якісного збереження матеріалів, зниження частки ручної праці на вантажно-розвантажувальних роботах, підготовки матеріалів до виробничого споживання, відпуску їх виробничим ділянцям. В основі цієї роботи є також оцінка наявних складських площ і розробка планів їх раціонального використання, оцінка відповідності рівня складського

господарства сучасним вимогам і розробка планів його розвитку за технічною оснащеністю і обсягами.

5. *Забезпечення своєчасного постачання виробничих ділянок матеріалами.* Передбачає встановлення лімітів на відпуск матеріалів; організацію доставки їх в цехи; контроль за використанням матеріалів у виробництві.

6. *Систематичний контроль за станом виробничих запасів.* Здійснюється з метою забезпечення їх відповідності нормативному рівню за кожним видом матеріальних ресурсів. Служба матеріально-технічного забезпечення приймає всі необхідні заходи із скорочення понаднормативних матеріальних ресурсів.

7. *Удосконалення організації матеріально-технічного забезпечення.* Передбачає застосування нових форм постачання, встановлення тривалих господарських зв'язків, методів планування потоків ресурсів тощо.

На наш погляд наведений перелік слід доповнити такими ключовими функціями як проведення маркетингового дослідження ринку постачальників матеріально-технічних ресурсів, оскільки воно передує усій плановій роботі підприємства у сфері МТЗ. Зокрема це дослідження повинно включати не лише моніторинг кількості постачальників, якості та цін на ресурси, а й оцінку постачальників з точки зору їх надійності, фінансово-економічної безпеки партнерських стосунків з ними, гнучкості щодо вимог частоти постачань тощо.

Крім того у даному переліку відсутня основоположна функція МТЗ, без якої по суті неможливе саме функціонування МТЗ будь-якого підприємства, а саме – організація транспортування ресурсів. Від правильно організованої підсистеми транспортно-технічного забезпечення залежить рівень витрат, собівартість продукції, та й прибуток загалом. Хоча слід зауважити, що далеко не усі підприємства самостійно утримують і забезпечують транспортне обслуговування власної постачальницької діяльності. Часто, і

цілком економічно виправдано, ця функція передана в аутсорсинг спеціалізованим транспортним фірмам або постачальникам підприємства.

В основу визначення організаційної структури управління матеріально-технічним забезпеченням повинні бути покладені принципи, які забезпечують весь спектр функцій управління сукупністю підрозділів. Це, насамперед, малоланковість в управлінні, гнучкість, ефективна система зв'язку, принцип єдиноначальності і чіткого розмежування функцій [18].

Гордійчук А. С., Стахів О. А., Кузнецова Т. В., Збагерська Н. В. пропонують формувати службу матеріально-технічного забезпечення на основі нижченаведених принципів.

1. *Принцип системності.* Передбачає включення до структури служби всіх підрозділів, які беруть участь у забезпеченні підприємства матеріальними ресурсами (включаючи склади та ділянки з підготовки матеріалів до виробничого споживання).

2. *Принцип комплексності.* Формується із необхідності існування єдності в цілях, методах функціонування всіх підрозділів організаційної структури підприємства в цілому.

3. *Принцип регламентації та ініціативи.* Відповідно до цього принципу обов'язки всіх структурних підрозділів служби матеріально-технічного забезпечення підприємства розподіляються таким чином, щоб була можливість забезпечити централізацію прийняття важливих рішень та участь в управлінні всіх підрозділів. Керівництво службою приймає рішення щодо удосконалення організації і планування постачання, підвищення ефективності використання ресурсів, удосконалення господарських зв'язків з постачальниками. Більш прості завдання – визначення потреби в матеріалах, складання замовлень, облік поступлення матеріалів тощо – виконують економісти та інженери служби.

4. *Принцип стабільності та гнучкості.* Передбачає поєднання переваг стійкої, добре відпрацьованої роботи з її постійною перебудовою. Робота, яка виконується без втрат часу, відлагоджено, повинна бути

збережена в такій же послідовності і структурі. Якщо виникають нові функції, збої у роботі, то повинні створюватися нові відділи або об'єднуватися існуючі, змінюватися коло функціональних обов'язків.

5. *Принцип економічності.* Досягається шляхом обґрунтування створення кожного підрозділу служби та обґрунтуванням чисельності працівників служби.

6. *Принцип спеціалізації та універсалізації.* Передбачає недопущення надзвичайно вузької спеціалізації у роботі підрозділів служби. Цей принцип зводиться до правильного поєднання товарної та функціональної ознаки у побудові організаційної структури служби.

На думку зазначених авторів використання сукупності наведених принципів забезпечуватиме досягнення ефективної роботи служби МТЗ підприємства.

Однак на практиці при формуванні служб МТЗ ці принципи не завжди дотримані в комплексі. Найчастіше дотримуються кількох ключових, значимість яких залежить від специфіки діяльності конкретного підприємства. Так в результаті оцінки організації МТЗ на вітчизняних промислових підприємствах були виявлені наступні недоліки в організації закупівель [26]: – відсутність фахівця з розробки проектів перспективних, річних планів МТЗ підприємства, з підготовки розрахунків та їх техніко-економічного обґрунтування; – недостатньо проводиться вивчення ринку сировини і матеріалів; – недостатньо відлагоджена система оцінки постачальників.

Виходячи з цього цілком очевидно, що на практиці резерви для покращення організації систем МТЗ підприємства лежать у сфері управління процесами і системою МТЗ, а саме - у сфері взаємодії з партнерами підприємства шляхом встановлення господарських зв'язків.

Господарські зв'язки у матеріально-технічному забезпеченні підприємства мають вирішальне значення. Господарські зв'язки

представляють собою сукупність економічних, організаційних та правових взаємовідносин, які виникають між постачальниками та споживачами матеріальних ресурсів [17]. Серед чисельних економічних зв'язків особливе місце належить прямим тривалим господарським зв'язкам. Раціональна система господарських зв'язків передбачає мінімізацію витрат виробництва та обігу; повну відповідність кількості, якості та асортименту поставленої продукції потребам виробництва; своєчасність та комплектність її надходження.

При виборі того чи іншого виду господарських зв'язків доводиться керуватися сукупністю різних факторів, серед яких суттєвими є: – обсяг споживання конкретного виду матеріальних ресурсів; – ступінь застосування певного виду матеріальних ресурсів на інших підприємствах регіону; – стабільність споживання певних матеріалів на підприємстві; – кількість та розміщення виробників певних видів матеріальних ресурсів; – надійність роботи виробників певних видів матеріальних ресурсів, їх можливості у швидкому реагуванні на зміну попиту та вимог до режиму поставок; – період, протягом якого зберігаються споживчі властивості певного різновиду матеріалів; – наявність і розміщення посередницьких постачальницьких організацій.

Для вдосконалення системи МТЗ підприємствам доцільно використовувати систему договорів, за якою з постачальниками укладаються типові контракти на тривалий період існування потреб в матеріалах, а дані про фактичні потреби запитуються на основі поетапного уточнення. Така система зв'язує постачальника і споживача продукції набагато більш короткими зв'язками. Закупівельні органи компанії і склади розвантажуються від трудомісткої поточної роботи. Функції відбору і доставки вантажів переходять до постачальника. Отже, система договорів дозволяє вивільнити капітал, заморожений у власних запасах. Виходячи з

цього, можна припустити, що використання даної системи дозволить скоротити витрати на зберігання і транспортування продукції.

Прямі тривалі зв'язки створюють необхідні умови для регулярного комплексного постачання, тобто постачання необхідними ресурсами у потрібній кількості та в термін. Це позитивно впливає на весь виробничий процес і його економічну ефективність. Встановлення прямих зв'язків не означає відмови від інших джерел матеріально-технічного забезпечення, а навпаки, формування їх цілої інтегрованої логістичної системи.

МТЗ підприємства, організоване на принципах і засадах інтегрованої логістичної підтримки прийняття управлінських рішень дозволить забезпечити зниження витрат і поліпшення якості постачань, а відповідно, і підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок [3].:

- 1) заміни запасів матеріалів на інформацію про можливості їх швидкого придбання;
- 2) оптимізації розміру партії постачання ресурсів;
- 3) якісного виконання всіх замовлень у мінімальні строки.
- 4) застосування CALS-технологій, що забезпечують взаємодію та інтеграцію підприємств.
- 5) узгодження економічних інтересів організацій-учасників, господарсько-економічної, інформаційної та технологічної інтеграції на основі функціонування логістичного ланцюга МТЗ за допомогою інформаційних технологій.

Матеріально-технічне постачання покликане обслуговувати виробничу діяльність підприємств і тому перебуває в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності з виробничим процесом (рис. 1.3).

Однією з головних функцій матеріально-технічного постачання є своєчасність і комплектність забезпечення виробництва всіма необхідними йому засобами.

Рис. 1.3. Зв'язок плану матеріально-технічного постачання з іншими розділами плану діяльності підприємства

Не менш важливою функцією є постачання матеріалів потрібної якості, оскільки від цього залежить якість готової продукції, її ціна та конкурентоспроможність.

Процес забезпечення виробництва пов'язаний з необхідністю залучення оборотних коштів. Тому однією з найважливіших функцій матеріально-технічного постачання є прискорення обігу оборотних коштів і зниження їх рівня.

Значну роль в підвищенні ефективності діяльності підприємств відіграють витрати обігу, пов'язані з організацією закупівель, транспортування і зберігання матеріалів. Максимальне можливе скорочення цих витрат є також важливою функцією матеріально-технічного постачання.

Із метою забезпечення безперебійності виробничого процесу служба матеріально-технічного постачання підприємства має постійно узгоджувати умови постачань з умовами споживання.

Для цього служба постачання підприємства виконує такі основні завдання: –визначення потреби в матеріальних ресурсах на плановий обсяг виготовлення продукції; –планування матеріально-технічного забезпечення на різні календарні періоди за підрозділами та в цілому по підприємству; –вибір постачальників і раціональних варіантів матеріальних потоків; –проведення підготовчої роботи із закупівлі матеріальних ресурсів і реалізація логістичних поліпшень; –оперативне управління виконанням планів забезпечення підприємства матеріальними ресурсами; –організація закупівель і постачань матеріальних ресурсів; –організація вхідного контролю матеріалів; –організація складського господарства і зберігання матеріалів; –організація постачань матеріалів у цехи, на об'єкти або інші первинні підрозділи підприємства; –управління виробничими запасами матеріалів; –організація обліку і звітності матеріально-технічного забезпечення, регулярне проведення інвентаризацій фактичної наявності матеріалів; –аналіз і координація внутрішніх рішень компанії щодо дизайну, матеріалів, якості продукції, технології виробництва порівнянно з можливостями постачальників у період підготовки до випуску нової продукції; –реалізація концепції управління загальними ресурсами з постачальниками, або залучення їх до випуску сировини, матеріалів, комплектуючих із потрібними підприємству властивостями (як правило, лише за умови довгострокової кооперації з постачальниками).

Виконуючи ці завдання службами матеріально-технічного постачання повинні враховувати співвідношення попиту та пропозиції на матеріальні ресурси, ціни на них, рівень запасів тощо.

Різні умови виробничої діяльності та особливості організації матеріально-технічного постачання підприємств будівельного комплексу, створені відсутністю серійного виробництва однотипної продукції, змінами

кількості й асортименту необхідних матеріалів, конструкцій, деталей і виробів на різних етапах зведення об'єктів, нерівномірністю обсягів виконуваних будівельно-монтажних робіт за періодами року, розосередженням об'єктів будівництва на великій відстані від центру управління, постійними переміщеннями будівельників з одного майданчика на інший, спричинили до виникнення різних форм організації служб постачання: відділ матеріально-технічного постачання; управління матеріально-технічного забезпечення; менеджер з матеріально-технічного забезпечення тощо.

При цьому внутрішня структура служби матеріально-технічного постачання може бути побудована за функціональною або матеріальною ознаками чи за змішаним принципом.

Побудова структури служби матеріально-технічного постачання за функціональною ознакою передбачає виконання однієї або декількох загальних функцій управління окремими групами працівників (рис. 1.4).

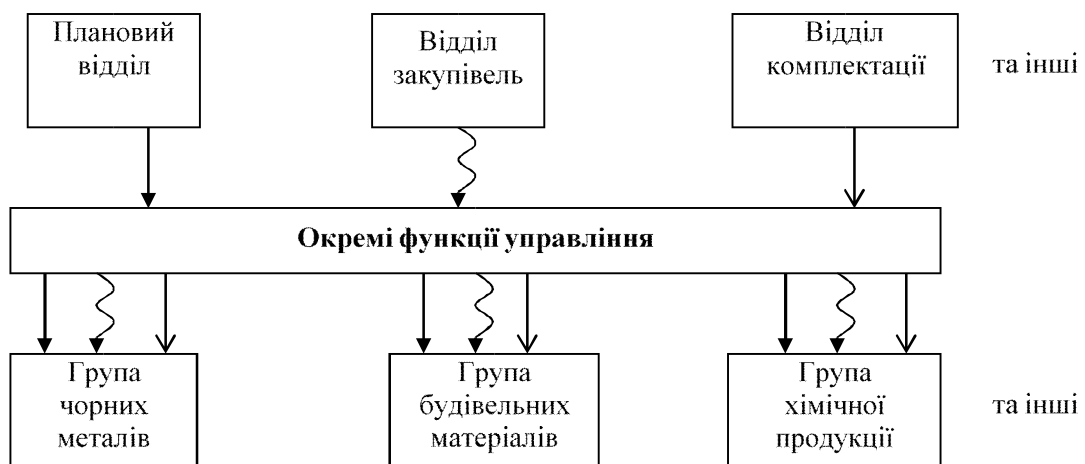

Рис. 1.4. Схема побудови структури служби постачання за функціональною ознакою [43]

Структура, побудована за матеріальною ознакою, складається з окремих груп працівників,

які закріплені за однією або декількома групами матеріалів і виконують відносно них усі загальні функції управління (рис. 1.5).

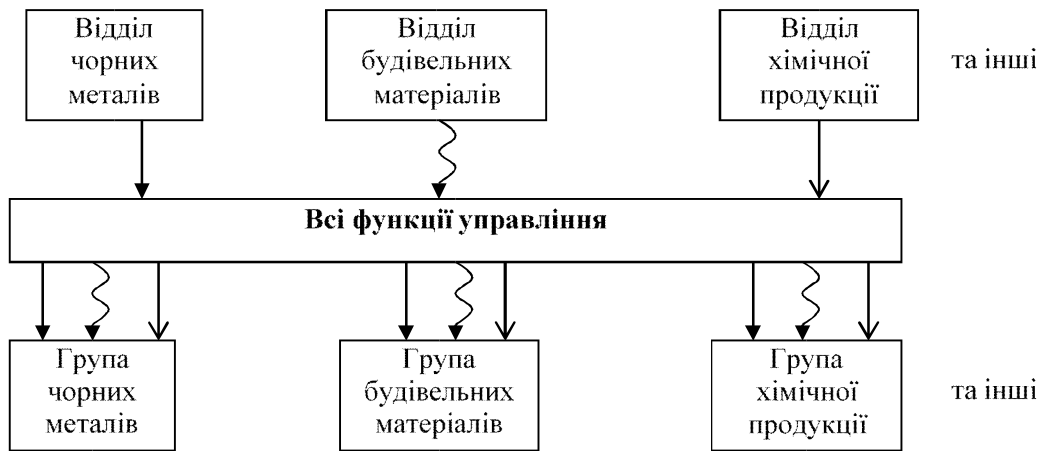

Рис. 1.5. Схема побудови структури служби постачання за матеріальною ознакою [43]

Така структура є більш ефективною, ніж структура, організована за функціональною ознакою, тому що працівники володіють комплексною інформацією і більшою мірою зацікавлені в кінцевих результатах праці.

Зарубіжний досвід організації матеріально-технічного постачання свідчить про застосування переважно двох форм організації служби матеріально-технічного забезпечення – централізованої та децентралізованої. Централізація вважається доцільною, якщо вона не сковує ініціативу підприємств. Основні переваги централізації управління службами матеріально-технічного забезпечення полягають у зниженні витрат і створенні умов для розробки єдиної заготівельної, збутової і транспортної політики підприємств. Імпульсом до застосування централізованої форми організації управління матеріально-технічним забезпеченням є переорієнтація виробництва на випуск товарів, потрібних певним категоріям споживачів, що викликало до зростання витрат, пов'язаних із реалізацією готової продукції. Перевага децентралізованої форми управління віддається

на підприємствах із виробництвами, розміщеними в різних районах і що спеціалізуються на випуску одного або декількох видів продукції (тобто на фірмах із диверсифікованим виробництвом). Іноді використовується змішана форма управління. Вона зустрічається на підприємствах, що споживають різну сировину і матеріали і в той же час мають великий обсяг поставок деяких із них.

Удосконалення управління матеріально-технічним постачанням підприємств будівельного комплексу на основі логістичного підходу потребує в подальшому наукового обґрунтування залежностей між показниками ефективності діяльності підприємств та логістичними витратами.

Використовуючи логістичну концепцію управління МТЗ, шляхом формування ефективних інтегрованих логістичних систем МТЗ організації закупівель і розподілу, вітчизняні підприємства можуть досягти зниження рівня витрат і поліпшення якості поставок; підвищити можливості адаптації підприємств до запитів ринку; гарантувати певний сервіс споживачам і, тим самим, отримати додаткові конкурентні переваги на ринку.

Організація логістичного управління МТЗ на вітчизняних підприємствах повинна починатись з розроблення загальної логістичної стратегії для досягнення максимального прибутку з мінімальними витратами і підвищення конкурентоспроможності підприємства і поступово трансформуватись у систему інтегрованої логістичної підтримки МТЗ, провідну роль в якій повинні відігравати функції обліку й аналізу.

Формування та подальше функціонування системи інтегрованої логістичної підтримки потребує розробки організаційно-економічного механізму, що забезпечить ефективну взаємодію підприємств при здійсненні процесів МТЗ виробництва. При цьому повинні бути чітко вибудовані процеси та функції управління МТЗ, що забезпечуються адекватними організаційними структурами управління, механізмом інтеграції бізнес-процесів підприємств, що взаємодіють. Особливо важливим є забезпечення

взаємодії підприємств в інформаційному середовищі, що забезпечує координацію діяльності. Зрозуміло, що синхронізація всіх процесів та етапів МТЗ потребує точності інформації та прогнозування, яка досягається надійними телекомунікаційними системами та інформаційно-комп'ютерною підтримкою.

Задача формування логістичних систем взаємодії підприємств у сфері МТЗ передбачає не лише визначення організацій-суб'єктів, що взаємодіють і встановлення з ними довгострокових партнерських відносин, а також визначення необхідних передумов подальшого розвитку взаємодії, забезпечення її ефективності. Отже, при формуванні процесів взаємодії підприємств та інтегрованої логістичної підтримки при здійсненні МТЗ потрібно здійснити не лише ревізію функцій підприємств, але й ініціювати нові. Цілком ймовірно, що виконання нових функцій підприємствами в системі інтегрованої логістичної підтримки МТЗ зумовить зміни в їхніх структурах управління. Крім того, створення системи інтегрованої логістичної підтримки потребуватиме нових відповідних структур управління. Однак ці зміни будуть виправдані забезпеченням економії всіх видів ресурсів за рахунок оптимальної організації взаємодії підприємств при здійсненні процесів матеріально-технічного забезпечення. Очікуваними економічними ефектами формування та реалізації інтегрованих логістичних систем взаємодії підприємств є скорочення витрат у всіх центрах виникнення, що дозволить: скоротити собівартість продукції, підвищити продуктивність праці в системі; мінімізувати сприйнятливність систем до зовнішніх загроз та ризиків; підвищити швидкість ресурсного забезпечення підприємств; забезпечити надійний контроль у системі управління ресурсним забезпеченням та підвищити його ефективність; удосконалити інфраструктуру просування необхідних ресурсів від підприємств-виробників до підприємств-споживачів, створити єдину систему забезпечення інформацією всіх учасників процесу.

Для досягнення перерахованих цілей в будівельній організації необхідно постійно виконувати такі роботи:

1. Проведення маркетингових досліджень ринку постачальників будівельних матеріалів, конструкцій, виробів, напівфабрикатів та ін. (Надання послуг). Вибір постачальників рекомендується здійснювати виходячи з таких вимог: наявність у постачальників ліцензії і достатнього досвіду роботи в даній сфері, високий організаційно-технічний рівень виробництва, надійність і прибутковість роботи, забезпечення конкурентоспроможності випущених будівельних матеріалів та ін., Прийнятна їх ціна, простота схеми і стабільність їх поставок;
2. Нормування потреби в конкретних матеріально-технічних ресурсах.
3. Розробка організаційно-технічних заходів щодо зниження норм і нормативів витрати матеріально-технічних ресурсів.
4. Пошук каналів і форм матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.
5. Розробка матеріальних балансів.
6. Планування матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.
7. Організація забезпечення будівельними матеріалами, конструкціями, виробами, напівфабрикатами та іншими матеріалами робочих місць.
8. Облік і контроль використання матеріально-технічних ресурсів.
9. Організація збору та переробки відходів будівельного виробництва.
10. Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів.
11. Стимулювання роботи щодо поліпшення використання матеріально-технічних ресурсів.

Висновки до розділу 1

Матеріально-виробничі запаси представляють собою одну з частин майна господарюючого суб'єкта, необхідну для нормального здійснення і

розширення його діяльності. Матеріальні ресурси, змінюючи свою матеріально-речову форму, поступово втягуються в товарообіг і трансформуються в виручку. Оскільки матеріальні ресурси заміщуються іншими партіями, тобто регулярно поновлюються і є постійною величиною, розмір якої варіюється в залежності від конкретних господарських умов, необхідних для їх безперервного обліку, контролю та аналізу.

Виходячи з економічної сутності запасів та їх ролі в процесі виробництва, досконала організація, збалансованість, своєчасність та забезпеченість у достатній кількості виробничими запасами підприємства визначають результативність, ефективність та конкурентоспроможність його функціонування. Адже основою виробництва в будь-якій галузі економіки є постійна наявність у необхідних розмірах виробничих запасів, які повністю споживаються у процесі виробництва й в повному розмірі переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції, впливаючи таким чином на загальний результат діяльності підприємства. Важливою передумовою обліку та управління виробничими запасами є вироблення чітких та єдиних підходів до тлумачення їх сутності і класифікації, котра розширена в результаті дослідження за такими класифікаційними ознаками:

- * за можливістю заміни (замінні, незамінні);
- * за ступенем значимості для виробничого процесу (основні, другорядні).

Використовуючи логістичну концепцію управління матеріально-технічним забезпеченням, шляхом формування ефективних інтегрованих логістичних систем МТЗ, організації закупівель і розподілу, вітчизняні підприємства можуть досягти зниження рівня витрат і поліпшення якості постачань; підвищити можливості адаптації підприємств до запитів ринку; гарантувати певний сервіс споживачам і, тим самим, отримати додаткові конкурентні переваги на ринку. Для досягнення перерахованих цілей в будівельній організації необхідно постійно виконувати такі роботи:

1. Проведення маркетингових досліджень ринку постачальників будівельних матеріалів, конструкцій, виробів, напівфабрикатів та ін.

(Надання послуг). Вибір постачальників рекомендується здійснювати виходячи з таких вимог: наявність у постачальників ліцензії і достатнього досвіду роботи в даній сфері, високий організаційно-технічний рівень виробництва, надійність і прибутковість роботи, забезпечення конкурентоспроможності випущених будівельних матеріалів та ін., Прийнятна їх ціна, простота схеми і стабільність їх поставок;

2. Нормування потреби в конкретних матеріально-технічних ресурсах.
3. Розробка організаційно-технічних заходів щодо зниження норм і нормативів витрати матеріально-технічних ресурсів.
4. Пошук каналів і форм матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.
5. Розробка матеріальних балансів.
6. Планування матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.
7. Організація забезпечення будівельними матеріалами, конструкціями, виробами, напівфабрикатами та іншими матеріалами робочих місць.
8. Облік і контроль використання матеріально-технічних ресурсів.
9. Організація збору та переробки відходів будівельного виробництва.
10. Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів.
11. Стимулювання роботи щодо поліпшення використання матеріально-технічних ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

2.1. Первинний облік матеріальних запасів на підприємстві

Однією з важливих проблем ефективного функціонування підприємства є раціональне використання матеріальних запасів, створення відповідних умов їх зберігання, забезпечення динамічної відповідності між попитом і пропозицією, забезпечення суворого режиму економії, зокрема етап приймання, зберігання та витрачання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і т. п. З огляду на це, важливо створити не лише належні умови для зберігання матеріальних цінностей, а й забезпечити можливість оперативного формування інформації щодо потреб в них. Посуті оперативний облік руху запасів повинен бути пристосований до виду виробництва.

Економія матеріальних ресурсів характеризується зниженням абсолютної та питомої витрати окремих їх видів і дає змогу з однаковою кількістю сировини й матеріалів виготовляти більше продукції без додаткових затрат суспільної праці та підвищувати ефективність виробництва. Тому актуальність цієї теми не викликає сумнівів та потребує подальшого дослідження [71].

Проблеми вдосконалення обліку матеріальних запасів на підприємствах присвячені роботі А.Р. Радіонова, О. Сліпачука, В.В. Сопка, Н.М. Ткаченко, В.А. Топчія, Ю.С. Цал-Цалка, Л.В. Юрчишеної та ін.

Оскільки частка матеріальних запасів у собівартості продукції підприємств сягає більше 60 %, то забезпечення раціонального їх використання, зменшення кількості відходів і браку повинно стати пріоритетом для працівників обліково-контрольної й аналітичних служб підприємств галузі.

Конкурентне середовище вимагає від підприємств покращення якісних показників використання матеріальних запасів, зменшення їх питомої ваги у собівартості продукції, підвищення прибутковості та ефективності функціонування. В основі цього процесу вони покладають інноваційні ресурсозберігаючі технології, які спрямовані на освоєння нової продукції.

Поняття «матеріальні запаси» охоплює всі сфери матеріального виробництва, оскільки матеріальний потік на шляху його переміщення від джерел сировини до кінцевого споживача може накопичуватися у вигляді запасу на будь-якій ділянці виробництва.

Система оптимізації матеріальних запасів на підприємстві повинна охоплювати такі складові елементи [61]:

- нормування
- розробка нормативів встановлення норм витрат різноманітних ресурсів (праці, матеріалів та ін.);
- планування;
- аналіз;
- контроль.

Контроль – елемент управління економічними об'єктами та процесами, який полягає у нагляді з метою перевірки їх відповідності стану, передбаченому законами, юридичними нормативними актами, а також програмами, планами, договорами, проектами, угодами.

Усі названі вище елементи системи оптимізації управління рухом запасів потребують забезпечення необхідною інформацією, джерелом якої є дані обліку у оперативного контролю. Тому доцільно здійснювати належне документальне оформлення руху запасів підприємства з охопленням всіх операцій з просування товарно-матеріальних цінностей,

забезпечувати цілісність та всебічне відображення системи первинного та оперативного обліку (рис. 2.1).

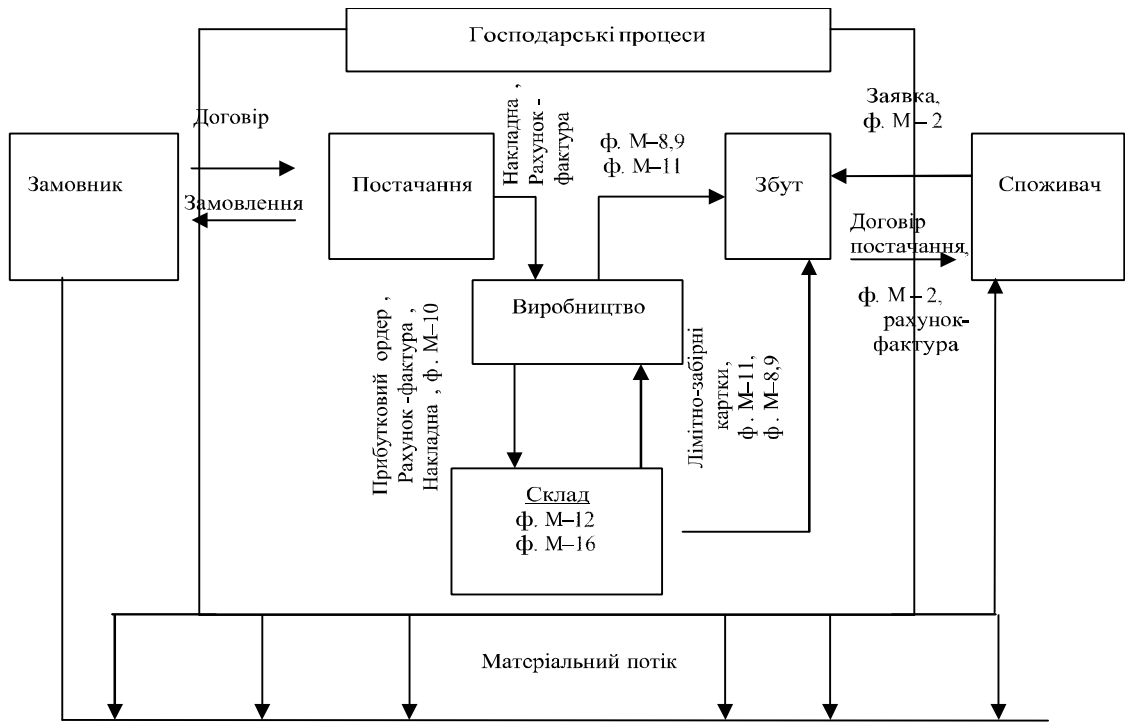

Рис. 2.1.

Документальне забезпечення процесу управління матеріальними запасами

Матеріальні запаси надходять на склад підприємства із різних джерел:

- від постачальників,

відповідно з укладеними договорами на поставку, де зазначено найменування матеріальних запасів, обсяг терміни поставок, ціни, способи доставки та інші дані;

- від отримання запасів,

виготовлених у своїх виробничих підрозділах;

- отримання залишків, виявлених при інвентаризації;
- отримання запасів,

які отримані від ліквідації основних засобів і малоцінних та швидкозношуваних предметів і надходження від підзвітних осіб.

Кожна господарська операція щодо надходження матеріальних запасів повинна бути оформлена відповідним первинним документом визначеної форми.

Відпуск із складу матеріальних цінностей у виробництво оформляється лімітно-забірними картками, які виписуються на основі даних про випуск продукції та норм витрачання цінностей на одиницю випуску за затвердженими нормами. У лімітно-забірних картках, котрі виписуються на кожне найменування цінностей, вказується ліміт відпуску цінностей у натуральному вираженні (т, кг, м² тощо), атакож дата, кількість відпущеного матеріалу та залишок ліміту після кожного запису про відпуск.

Нині система нормування та нормативний метод обліку починають актуалізуватися. Важливим фактом, що за умов нормативного методу калькулювання враховується технологія виробництва [68]. Крім того, наявність норм витрат задовольняє потреби планування, обліку та аналізу, що дає змогу задалегідь скласти планову калькуляцію продукції, аналітично підставити прийняті управлінські рішення [69].

Поряді економічної класифікації матеріальних запасів важливою є технічна класифікація, оскільки вона стосується марок, товщини, вологості та інших технічних ознак матеріальних запасів, які подальшому визначають якість виготовленої продукції та повинні бути враховані в системі обліку та внутрішнього господарського контролю.

Технологічні особливості діяльності досліджуваних підприємств мають суттєвий вплив на класифікацію матеріальних запасів. Тому застосування чіткої науково обґрунтованої класифікації запасів сприятиме ефективному управлінню, своєчасному виявленню відхилень, зниженню собівартості продукції та збільшенню прибутку підприємства. Класифікація не лише полегшує роботу працівників бухгалтерії,

ай необхідно для ефективного контролю за залишками матеріалів на складах під приємства в межах потреб,

атакож за правильним їх використанням у виробництві.

Організація аналітичного обліку матеріальних запасів згідно розробленої класифікації є сприятиме формуванню бази оперативних даних про їх наявність за деталями зованими групами, матеріально відповідальними особами та складами.

Такий підхід забезпечить раціональне використання цих активів,

їх економію та сприятиме підвищенню ефективності внутрішнього господарського контролю.

При цьому завданням служби логістики є:

- забезпечення підприємства запасами та їх транспортування;
- управління матеріальними потоками,

починаючи від формування договірних відносин із постачальником,

завершуючи доставкою замовнику готової продукції;

мінімізація сукупних витрат із закупівлі та зберігання запасів;

пошуку оптимального розміру замовлення.

Схема взаємозв'язків, яка охоплює управління матеріальними потоками, організацію постачання,

вибір партнерів та інших складових представлений на рисунку 2.2.

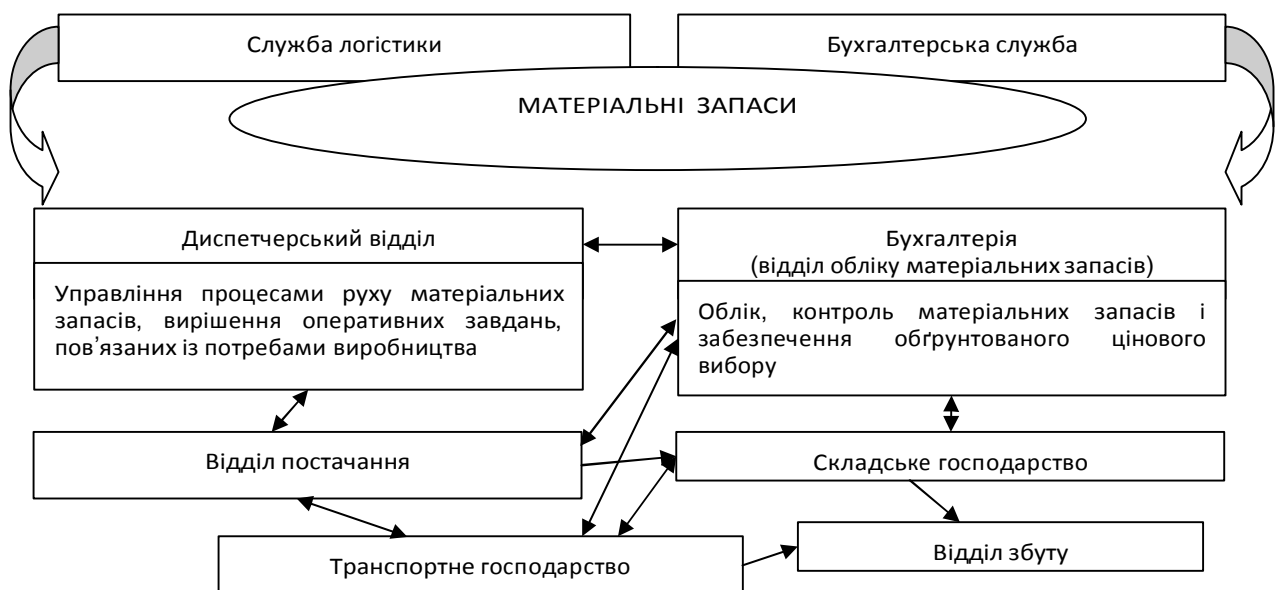

Рис. 2.2. Схема взаємозв'язків відділів організаційної структури підприємства, що пов'язані матеріальними запасами

Запропонована схема вказує на сучасні вимоги щодо управління матеріальними запасами, адже за умов зростання рівня конкуренції та зв'язку з підвищенням вимог до якості їх параметрів готової целолюзно-паперової продукції витрати на матеріальні запаси стрімко зростають.

Водночас сучасне виробництво повинно забезпечити оптимальні обсяги збуту продукції, щоб отримати максимальні прибутки та виправдати збільшення кількості витрачених матеріальних запасів.

Власне саме це виступає основою прийняття рішення щодо доцільності замовлення додаткових партій матеріальних запасів і визначення їх кількості, асортименту та якості.

Застосування розробленої схеми щодо взаємозв'язків окремих відділів, пов'язаних із управлінням запасами, можливе за умови практичного впровадження автоматизованої системи.

З метою організації раціонального оформлення документів щодо руху матеріальних запасів на підприємствах передбачено первинні документи, що відображають просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечення цілісності та всебічності їх відображення та усунення дублювання. Значна частина існуючих облікових носіїв є типовим і уніфікованим.

Виходячи з інформаційних потреб системи управління щодо прийняття рішень і формування даних про наявність руху матеріальних запасів на підприємстві, було досліджено комплекс завдань, які повинні забезпечити облікову систему, включаючи формування баз даних для логістичних служб. Такий взаємозв'язок представлений в табл. 2.1, в якій подано інформацію про завдання,

котрі вирішуються управлінськими службами та джерела інформації, з яких вона повинна надходити.

Насамості не вирішення підприємства покладено вибір форми введення обліку в загальні запаси зокрема.

Відповідно до обраної форми повинні бути розроблені для використання реєстри інтетичного та аналітичного обліку,

робочий план рахунків із переліком аналітичних субрахунків.

Сьогодні найбільше використовується журнальна форма обліку,

недоліком якої є незручність складності одержання інформації про запаси по дебету окремих рахунків [76, 78, 83].

Стосовно питання організації роботи облікового апарату необхідно пам'ятати, що до них, крім облікових працівників, відносяться матеріально відповідальні особи, виконробити що, які здійснюють облік запасів замість їх зберігання та використання.

Ще на початковій стадії організації обліку запасів головному бухгалтеру необхідно скласти, узгодити та затвердити керівництвом списки осіб,

яким надано право отримувати зі складів запаси, а також взяти вірці їх підписів.

Поновлення таких списків повинно здійснюватися щорічно перед затвердженням наказу про облікову політику підприємства протягом року - при необхідності (привключенні чи виключенні зі списку певних осіб) [86; 24].

Таблиця 2.1

Завдання обліку контролю матеріальних запасів і рекомендовані реєстри для їх обліку

Завдання обліку контролю
Формування інформаційної бази про оптимальні розміри партій поставок матеріальних запасів
Формування бази даних про потребу в матеріальних запасах
Відображення витрат на замовлення партій поставок запасів (за контрагентами)
Відображення витрат на зберігання одиниць запасів на складі (середній показник)
Відображення витрат на перевезення запасів (за перевізниками)

Визначення мінімальної величини партії запасів, встановленої перевізниками

Крім того, для ефективно організації праці облікових працівників і зобліку запасів повинні бути розроблені посадові інструкції та графік обігу документів і звітності відповідно до вимог законодавства та діями руху зобліку запасів.

Основне завдання організації руху документів зобліку запасів в обліковому процесі - це оптимізація каналів передачі та зв'язку облікових осередків - виконавців. З цією метою необхідно розробити деталізовані посадові інструкції. У робочих інструкціях необхідно конкретизувати служби, посадові особи, строки, методику формування та деякі інші питання. Крім того, робочі інструкції сприяють покращенню та упорядкуванню робіт зі складання звітів форм. Посадові інструкції та графік документообігу, на нашу думку, повинні затверджуватися керівним органом підприємства (а не власником) і бути важливими елементами облікової політики підприємства. У сучасних умовах господарювання досить часто власники керівний орган підприємства - це різні особи.

Таким чином, удосконалення первинного обліку та системи документування руху запасів підприємства - важливий оптимізуючий чинник раціонального їх використання, підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності в цілому.

У процесі дослідження встановлено, що для ефективного управління матеріальними запасами на підприємствах необхідно вводити автоматизацію обліку.

З огляду на це, вивчені низку існуючих автоматизованих систем встановлено, застосування корпоративної системи автоматизованого управління підприємством R/3 може бути ефективним управлінським рішенням. Ця система охоплює пакет стандартних програм у таких сферах бізнесу, як фінансові розрахунки, бухгалтерський облік, управління виробництвом,

логістика, керівництво персоналом та інше. Система забезпечує постійний контроль за процесами та інтеграцією потоків ресурсів незалежно від меж структурних підрозділів.

Збут, управління матеріальними потоками, виробництво, управління якістю, технічне обслуговування управління проектами об'єднані системою R/3 угнучкі, універсальні ланцюги виробничих процесів. Розвинені засоби управління документообігом поліпшують орієнтацію користувача R/3 та ефективність його діяльності.

Вивчення системи R/3 дозволило зробити висновок про те, що при її використанні підвищується інформаційна місткість системи рахунків і можливість детального та глибшого аналізу інформації.

Позитивні якості системи R/3 свідчать про доцільність її впровадження на підприємстві з метою підвищення ефективності управління діяльністю в цілому та матеріальних запасів зокрема.

Таким чином, досконала організація обліку матеріальних запасів досягається шляхом зниження рівня їх витрат, скорочення часу на опрацювання інформації, яке не обіди для прийняття ефективних управлінських рішень. Це забезпечує своєчасне реагування на критичні ситуації і вища, що виникають на виробництві під час використання матеріальних ресурсів.

2.2. Методичні аспекти обліку запасів у будівництві для потреб управління

Особливості організації та економіки будівельного виробництва, зумовлені характером будівельної продукції, справляють істотний вплив на порядок ведення бухгалтерського обліку в будівництві. До найбільш істотних з них можна віднести територіальну відособленість об'єктів будівництва,

багато в чому індивідуальний характер будівельного виробництва, тривалість проектування і будівництва об'єкта, різноманіття видів будівельно - монтажних робіт при будівництві кожного об'єкта, залежність термінів і якості будівництва від місця розташування об'єкта, природних умов і навіть часу року. Перелічені та багато інших особливостей обумовлюють порядок обліку товарно-матеріальних цінностей.

Метою бухгалтерського обліку вартості будівельних робіт є своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат, пов'язаних з обліком запасів за видами і об'єктами будівництва, а також контроль за використанням матеріальних ресурсів.

Оприбуткування виробничих запасів, що надійшли на підприємство здійснюється в обліку за допомогою документів у певній послідовності (рис. 2.3).

Рис.2.3. Послідовність документування операцій з обліку надходження запасів

Приймаються виробничі запаси матеріально відповідальною особою за якістю та кількістю, і тому порядок відображення запасів в обліку пов'язаний із моментом настання матеріальної відповідальності. Коли приймання за якістю співпадає з прийманням за кількістю, то тоді настає матеріальна відповідальність в повному обсязі.

Операція надходження запасів на підприємство часто відбувається, і тому бухгалтеру важливо знати порядок документального оформлення таких операцій з метою своєчасного здійснення заходів контролю для забезпечення достовірності облікової інформації.

У практичній діяльності підприємства господарські операції з надходження виробничих запасів оформляють бухгалтерськими записами (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Кореспонденція рахунків з обліку надходження запасів

№ з/п	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Переведено виробничі запаси з однієї категорії до іншої	20	20
	Придбано запаси з наступною оплатою:		
	• отримано від постачальників-платників податку на додану вартість (ПДВ) за вартістю без ПДВ	20	63
	• на суму податкового кредиту з ПДВ	641	63
4	Оприбутковано виробничі запаси (матеріали) тощо, виготовлені на підприємстві	20	23
6	Відображено надходження запасів у рахунок погашення дебіторської заборгованості	20	37
7	Оприбутковано виробничі запаси, придбані підзвітною особою	20	37.2
8	Оприбутковано запаси як внесок до статутного капіталу	20	40, 46
9	Проведено дооцінку виробничих запасів	20	42.3
10	Відображено надходження запасів, отриманих як цільове фінансування	20	48
13	Оприбутковано безоплатно одержані виробничі запаси	20	71.8
14	Оприбутковано надлишки запасів, виявлених в результаті інвентаризації	20	71.9

Запаси в бухгалтерському обліку, як правило, відображаються за первісною вартістю, хоча існують випадки, коли реальна вартість запасів

нижча від первісної вартості. Дані запаси, згідно з П(С)БО 9 "Запаси", деякою мірою втратили первісно очікувану економічну вигоду. В цьому випадку запаси оцінюються і відображаються у звітності за чистою вартістю реалізації. Під чистою вартістю реалізації розуміють очікувану ціну реалізації запасів в умовах звичайної діяльності (вартість за якою запаси можуть бути реалізовані).

Окрім операцій з надходження запасів на виробничих підприємствах відбуваються операції з відпуску виробничих запасів для виготовлення продукції або реалізації їх на сторону.

Під відпуском запасів розуміють відпуск матеріалів, сировини, конструкцій, палива, деталей та інших цінностей безпосередньо для виготовлення продукції. Дані матеріальні цінності повинні відпускатися у виробництво за вагою, обсягом або підрахунком відповідно до встановлених витратних нормативів і на підставі попередньо встановлених лімітів.

Відпуск виробничих запасів зі складу здійснюється за такими напрямками:

- відпуск на виробництво та загальновиробничі потреби;
- відпуск для задоволення адміністративних потреб;
- відпуск для задоволення потреб відділу збуту;
- списання за невідповідності критеріям визнання активом;
- безоплатна передача;
- реалізація на сторону;
- обмін на подібні та неподібні активи.

Підставою для відпуску виробничих запасів зі складу у виробничі цехи, дільниці для одноразового відпуску є: накладна-вимога (ф. № М-11), а для систематичного відпуску запасів – лімітно-забірні картки (ф. № М-8, М-9, М-28). Ліміт встановлюється для кожного підрозділу на підставі розрахунків економічного відділу підприємства і затверджується керівником.

Для багаторазового відпуску запасів протягом місяця використовують лімітно-забірні картки (ф. № М-8). Відпускаючи запаси зі складу на підставі

лімітно-забірних карток, комірник зобов'язаний слідкувати за встановленим лімітом. Підвищення ліміту допускається тільки з дозволу керівника підприємства. В цьому випадку складається акт-вимога на заміну, додатковий відпуск матеріалів (ф. № М-10) у двох примірниках, один з яких залишається у замовника, а інший у комірника.

Товарно-транспортна накладна використовується при перевезенні виробничих запасів вантажним автотранспортом. У ній відображують перелік усіх виробничих запасів що підлягають перевезенню на данному автомобілі, та наводять їх характеристики. За неможливості переліку в товарно-транспортній накладній усієї номенклатури запасів, що будуть перевозитись, до неї додається товарна накладна, накладна на відпуск матеріалів, сертифікат. Відвантаження матеріалів покупцям здійснюється на підставі довіреності (ф. № М-2).

Для скорочення кількості первинних документів, там, де це доцільно, рекомендується оформляти відпуск матеріалів безпосередньо в картках складського обліку. В цьому випадку видаткові документи на відпуск матеріалів не оформлюються, а сама операція здійснюється на основі лімітних карток, які виписуються в одному примірнику та не мають характеру бухгалтерських документів. Ліміт відпуску можна вказати і в самій картці. Представник цеху при одержанні матеріалів розписується безпосередньо в картках складського обліку, а в лімітно-забірній картці розписується комірник.

По лімітно-забірній картці ведеться також складський облік матеріалів, що не були використані у виробництві (повернення). При цьому інших додаткових документів не складається.

Відпуск запасів у виробничий процес або реалізація на сторону в обліку здійснюється за допомогою документів у певній послідовності (рис.2.4).

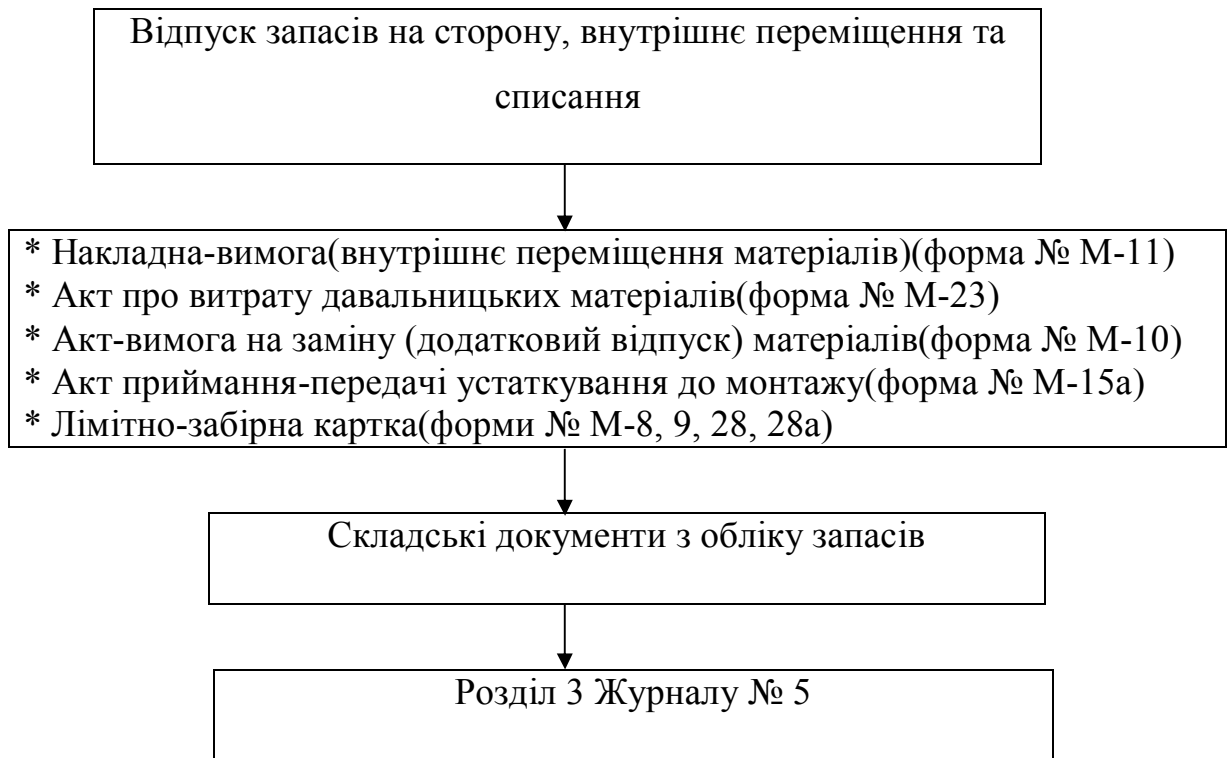

Рис.2.4. Порядок документального оформлення операцій з відпуску запасів

Вартість відпущених у виробничий процес виробничих запасів включається до витрат звітного періоду. Для узагальнення інформації про всі понесені витрати підприємства застосовуються рахунки класу 8 "Витрати за елементами" та класу 9 "Витрати діяльності". Рахунки класу 8 призначенні для обліку витрат за елементами, а на рахунках класу 9 накопичується інформація про витрати всіх видів діяльності. Підприємства мають право самостійно обирати який клас рахунків використовувати для обліку своїх понесених витрат і вирішувати чи доцільним буде використання двох класів рахунків витрат враховуючи особливості діяльності.

У процесі своєї діяльності підприємства всі операції з витрачання виробничих запасів в обліку оформляють бухгалтерськими записами (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків з обліку витрачання запасів

№ п/п	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Витрачено запаси на виробництво	23 або 80	20
2	Списано собівартість реалізованих запасів	943	20
3	Отримано дохід від реалізації виробничих запасів	377	712

4	Витрачено запаси для виправлення виробничого браку	24	20
6	Витрачено запаси для загальнопромислових потреб	91	20
7	Витрачено виробничі запаси для адміністративних потреб	92	20
8	Витрачено запаси для забезпечення збуту продукції	93	20
9	Витрачено запаси для використання в процесі капітального будівництва	15	20
10	Витрачено запаси для підготовки та освоєння нових видів продукції	39	20
11	Безоплатно передано запаси	94.9	20

Бухгалтерія підприємства повинна у визначенні строки затвердженні документообігом приймати і обробляти первинні документи з руху виробничих запасів. Всі документи сортуються, перевіряються, дані зіставляються з іншими документами: лімітні картки, що надійшли зі складу, з накладними на переміщення; прибуткові ордери - з відповідними рахунками, транспортними документами, приймальними актами тощо.

Крім вищезазначеного, для кожного підприємства важливим є вибір системи обліку надходження і вибуття запасів. Вибір системи має бути зазначений в наказі про облікову політику.

Від системи обліку запасів, яка прийнята на підприємстві залежать результати застосування різних формул оцінки виробничих запасів. В умовах здійснення періодичного обліку запасів кількість, а отже і собівартість реалізованих чи використаних запасів визначається розрахунково. При постійній системі обліку запасів в кожний момент відомо, скільки одиниць надійшло, а тому кількість одиниць у залишку та їхня собівартість на кінець звітної періоду є розрахунковою величиною.

На будівельних підприємствах доцільно розробити такі напрями вдосконалення обліку, якими можуть бути:

1. Автоматизація обліку товарно - матеріальних запасів. В даний час на підприємствах величезне значення надається питанням автоматизації рішень задач по обліку, контролю, аналізу та аудиту товарно - матеріальних запасів на програмному продукті 1С - Бухгалтерія. Він базується на створенні і

веденні інформаційної бази про наявність товарно-матеріальних запасів, формованих на підставі інвентарної картки. [9, с. 134]

Керівник, бухгалтер і аудитор можуть проаналізувати або отримати значення будь-якого необхідного показника з інформаційної бази за необхідний період часу.

Таким чином, комплексний підхід до обліку, контролю, аналізу та аудиту товарно-матеріальних запасів дозволяє оперативно отримати всі необхідні дані за певний період і істотно підвищує рівень управління фінансово- господарською діяльністю підприємства.

2. Комп'ютеризація обліку складського господарства з встановленням локальної системи мереж. [9, с. 153]

Комп'ютеризація обліку призведе до скорочення робочого часу працівників обліку та матеріально-відповідальної особи з ведення складського обліку. В даний час відсутність у більшості підприємств комп'ютеризованого обліку руху товарно - матеріальних цінностей від дозволу до відпуску і отримання займає значну частину робочого часу від керівника до конкретної особи, що виконує будівельні роботи.

3. Розробка та впровадження структури номенклатурних номерів.

Виробничі підприємства розробляють номенклатуру (перелік) товарно-матеріальних запасів за їх однорідними ознаками. При цьому кожному найменуванню, типорозміру і сорту матеріалів присвоюється умовне цифрове позначення - номенклатурний номер (код), який потім проставляється в усіх документах по наявності і руху товарно - матеріальних запасів. [2, с. 135]

4. Ведення додаткового контролю за обліком товарно-матеріальних цінностей.

Ведення додаткового контролю за обліком товарно-матеріальних запасів з боку керівництва підприємства є дуже важливим. Це означає перегляд керівником бухгалтерських документів, вивчення ним нормативних актів, що діють в цій галузі. Такий підхід дозволить більш раціонально витратити кошти на придбання товарно - матеріальних запасів, витратити

менше часу на переконання керівництва в необхідності придбання того чи іншого запасу, підвищити дисципліну використання товарно - матеріальних запасів співробітниками підприємства. Крім того потрібно ввести аналіз ефективності використання товарно - матеріальних запасів за даними бухгалтерського обліку під безпосереднім контролем керівника підприємства. В обліку будівельно - монтажних робіт необхідно щомісяця проводити зіставлення фактичної витрат матеріалів з витратами, визначеними за виробничим нормам. [10, с. 347]. При цьому керівник буде одержувати більш повну картину стану справ на підприємстві.

5. Впровадження нової форми забезпечення об'єктів будівництва товарно-матеріальними запасами.

З метою скорочення накладних витрат, економного використання власного автотранспорту та мінімальної втрати робочого часу працівників відділу постачання, можна відмовитися від існуючої системи постачання товарно матеріальних запасів на об'єкт за схемою:

Постачальник → Центральний склад → Об'єкт

При цьому, бухгалтерською службою необхідно посилити контроль за надходженням документів і здійснювати звірку документів, зданих підзвітною особою з документами, прийнятими від служби відділу постачання.

6. Планування та оптимізація обсягу виробничих запасів. Для успішного управління запасами, в кожен момент підприємство повинно мати потрібного виду сировину і матеріали, необхідні для безперебійного постачання виробництва. Тому при придбанні сировини і матеріалів «про запас», підприємство автоматично втрачає додатковий прибуток, яку могло б отримати, якби сировину і матеріали купувалися якомога ближче до терміну їх відпуску у виробництво. Ці втрати прямо залежать від кількості сировини і матеріалів і термінів їх зберігання.

Псування при зберіганні, а також фізичне і моральне старіння теж тягнуть за собою збитки. Конструктивні зміни технології виробництва також

можуть викликати миттєве застарівання наявних запасів сировини і матеріалів.

Оптимальний рівень запасів сировини і матеріалів являє собою щось середнє між рівнями «занадто високим» і «занадто низьким». Запаси не можна представляти як єдину категорію, тому що поведінка різних видів сировини і матеріалів різноманітна, необхідно контролювати кожне найменування виробничих запасів.

Основними елементами управління запасами з метою прискорення оборотності є: організаційна структура збутової мережі, попит, стратегія управління, формування і контроль запасів.

Завданнями стратегії управління запасами є безперебійне постачання виробництва при найменших витратах і максимальному задоволенні запитів виробничих підрозділів. Всі три поняття відносні і вимагають встановлення критеріїв оптимізації системи управління, тобто конкретних параметрів, до яких слід прагнути.

При виборі стратегії головну роль відіграють витрати управління запасами. Оскільки витрати, пов'язані з необхідністю прискорення оборотності, зазвичай виправдані, то інтервали закупівель за цими видами сировини і матеріалів повинні бути максимально скорочені. Активним видам сировини і матеріалів необхідно приділяти якомога більше уваги, і вони повинні контролюватися за допомогою найбільш ефективних систем обліку.

Цінність окремих видів сировини і матеріалів значно більше, ніж їх вартість або ступінь їх грошової активності. За відсутності якогось виду сировини або матеріалу весь процес виробництва може потрапити під загрозу. Тому й дешеві види сировини і матеріалів також повинні підлягати ретельному контролю. При цьому також можна проводити об'ємно-вартісний аналіз.

Для задоволення потреб виробництва в будь-який момент, незалежно від затримок у поставках або стрибка замовлень, в систему управління необхідно включити страхові запаси сировини і матеріалів. [10, с. 336]

Істотною частиною кваліфікованого управління виробничими запасами є встановлення оптимального рівня страхових запасів сировини і матеріалів. Недоліки в розрахунках нормативів страхових запасів призводять до збоїв у забезпеченні виробничих підрозділів або до додаткових витрат з утримання зайвих запасів сировини і матеріалів. Розрахунок нормативів страхових запасів сировини і матеріалів виконують так само ретельно, як і розрахунок поточних запасів. Випадковий характер чинників, що обумовлюють необхідність страхових запасів, зумовлює використання при розрахунках апарату теорії ймовірності .

Таким чином, запропоновані шляхи вдосконалення обліку і контролю запасів, такі як: своєчасне планування й оптимізація обсягу виробничих запасів, автоматизація обліку товарно-матеріальних запасів, комп'ютеризація обліку на місцях складського господарства з встановленням локальної системи мережі, впровадження структури номенклатурних номерів, а також введення додаткового контролю з боку керівництва, змогли б спростити ведення обліку на підприємствах, при цьому підвищивши його якість, і як наслідок , вплинути на зменшення собівартості будівельних робіт.

2.3. Управлінський облік процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом

Економічні перетворення, що здійснюються в Україні, нерозривно пов'язані пошуком принципово нових підходів до управління виробництвом, зокрема, матеріальними запасами, котрі є одними із визначальних чинників виробництва.

Це вимагає адекватних змін у структурі господарського обліку, і, відповідно, зумовлює необхідність вдосконалення системи облікової інформації,

необхідної для прийняття управлінських рішень з урахуванням логістичного під-

оду [45, с. 72-78].

Залучення логістики до формування загальної стратегії підприємства означає новий рівень розвитку системи управління, насамперед, у напрямі забезпечення економічної стійкості у конкурентному середовищі.

У сучасних умовах розвитку суспільства, кризового стану економіки виникає потреба в ідккладно і всебічній перебудові удосконалення господарської діяльності.

У справі економічної стабілізації господарської діяльності суттєвим місцем має бути в ідведене управлінняському обліку побудованому залогістичним підходом.

Логістика - це складова частина процесу поставок, яка включає все безпідпланування, реалізацію та контроль за переміщенням і складським зберіганням прямих і зворотних потоків матеріальних ресурсів, послуг і пов'язаної з ними інформації у процесі їх руху від пункту відправлення до пункту призначення, з метою максимального повного задоволення вимог матеріального забезпечення.

Головна ідея логістики - організація у рамках єдиного потокового процесу переміщення матеріалів та інформації продовж всього ланцюга «постачальник - виробник - споживач». Принципи логістичного підходу вимагають інтеграції матеріально-технічного забезпечення, виробництва, транспорту, збуту і передачі інформації про пересування товарно-матеріальних цінностей у єдину систему, що забезпечує підвищення ефективності діяльності у кожній із цих сфер [32, с. 82].

Звідси під логістичною системою слід розуміти сукупність функціональних підсистем, що забезпечують стійке функціонування підприємства через:

- підсистему логістичного управління матеріальним забезпеченням;
- підсистему логістичного управління виробництвом;
- підсистему логістичного управління збутом [21, с. 73].

Зупинимось на розгляді підсистем логістичного управління матеріальним забезпеченням.

Терміни «матеріально-технічне забезпечення» і «логістика» майже взаємозамінні.

Разом з тим між цими поняттями можна провести певні слововідмінності, які допоможуть усвідомити різницю між традиційними поняттями про постачання і організацію матеріально-технічного забезпечення талогістикою [32, с. 83].

Основна відмінність між цими поняттями – об'єкт управління: при традиційному матеріальному забезпеченні об'єктом управління є окреме підприємство (на макрорівні), підрозділ (на мікрорівні) або виробничий процес, щобереучасть в просуванні матеріальних ресурсів; при логістичному – наскрізний матеріальний потік [38, с. 75].

Основні складові підсистем логістичного управління матеріальним забезпеченням підприємства зображено на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Складові підсистеми логістичного управління матеріальним забезпеченням підприємства

За кожною з підсистем організація логістичного управління матеріальним забезпеченням підприємства спрямована:

за підсистемою постачання – на удосконалення ефективності роботи шляхом вибору компетентних постачальників, оптимізації процесу закупівлі, розробки процесу управління закупівлями,

використання стандартних робочих методик, дослідження ринку закупівлі, формування стратегії та тактики закупівлі; за підсистемою складування (складська підсистема) - на удосконалення процесів за допомогою впровадження складських технологій, підвищення якості складських послуг, їх стандартизації та раціонального розміщення; за транспортною підсистемою - на розробку раціональних схем поставок, маршрутизацію перевезень, оптимальне завантаження транспорту, забезпечення єдності процесу транспортування з виробничим та складським процесами, забезпечення обліку на транспорті [63, с. 148].

Слід наголосити, що варсеналілогістики знаходиться кілька принципів різних підходів до управління матеріальним забезпеченням в межах внутрішньовиробничих систем планування:

– за системи поповнення запасів обсяги запасів наближаються до оптимального рівня на всіх етапах руху товарно-матеріальних цінностей;

– за системи розширення вузьких місць матеріального забезпечення господарської діяльності здійснюється, виходячи з можливостей виділених вузьких місць, що мають обмеження щодо продуктивності, ефективності чи інших параметрів;

– за штовхаючої системи виробничі запаси, що надходять на виробничу ділянку, безпосередньо замовляються.

Матеріальний потік «виштовхується» кожному наступному адресату за командою з центральної системи управління виробництвом;

– за тягнутої системи акцент робиться на зниження рівня запасів на кожній зі стадій виробництва.

Отже, можна з впевненістю твердити, що від ефективності управління запасами залежать кінцеві результати діяльності підприємств,

тому оцінка ефективності діючої на підприємстві системи управління запасами вкрай важлива.

Під оцінку ефективності управління матеріальним забезпеченням підприємства слід розуміти постійний чітко формалізований процес, спрямований на вимір витрат і вигод, пов'язаних із програмами дій по управлінню запасами, і співвіднесення отриманих результатів із підсумками базового періоду [50, с. 167].

Досягнення ефективності функціонування логістичних систем, як свідчить практика, неможливе без отримання своєчасної, повної і достовірної інформації, оскільки саме вона сприяє гнучкості логістичної системи для досягнення конкурентних переваг, а з позиції управління матеріальним забезпеченням - дає змогу оптимізувати потребу в запасах.

Найбільшу вагу містить при прийнятті рішень щодо процесу матеріального забезпечення інформація, що формується бухгалтерським обліком, зокрема, обліком управлінським.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Пробухгалтерський управлінський (внутрішньогосподарський) облік визначено як систему обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Вагомість обліку в системі управління матеріальним забезпеченням підприємства представлено на рис. 2.6, елементи якого свідчать, що процес матеріального забезпечення складною ланкою в загальному кругообігу запасів, яка пов'язана із значними витратами: витратами на придбання виробничих запасів; транспортно-заготівельними витратами; витратами, пов'язаними із зберіганням матеріальних ресурсів (включаючи витрати повнутрішньому переміщенню,

утриманню складського персоналу, опаленню, освітленню тощо); логістичні витрати, втрати від нестача та псування і т.д.

Рис. 2.6. Облік процесу матеріального забезпечення в системі управління підприємством

Тобто мова йде про необхідність визнання управлінського обліку окремого виробничого процесу – процесу матеріального забезпечення (процесу постачання).

Метою управлінського обліку процесу матеріального забезпечення є пошук «золотої середини» - обсяг запасів не повинен перевищувати нормативи, щоб не відволікати капітал з обороту, і не бути нижче нормативів, щоб уникнути «порожніх складів» і не допустити зупинки виробництва.

Балансування між цими двома позиціями і становить суть управління процесом матеріального забезпечення господарської діяльності, що можна визначити наступним співвідношенням:

Кмз--min,

Тмз --min,

де Кмз – капітал, спрямований на формування матеріальних запасів, грн.

Тмз – час перебування матеріальних запасів на складі, днів.

Досягнення «золотої середини»

можливе лише за умов тісного взаємозв'язку управлінського обліку процесу матеріального забезпечення з логістикою,

оскільки саме вона забезпечує гнучкість процесу матеріального забезпечення для

досягнення конкурентних переваг, а з позиції управління запасами – дає змогу скоротити витрати виробництва шляхом:

відмови від наднормативних запасів;

відмови від завищеного часу на виконання основних транспортно-складських операцій;

раціонального розміщення і зберігання товарних та матеріальних запасів;

перевірки відповідності якості і кількості отриманих товарів;

забезпечення належних умов зберігання товарних запасів;

забезпечення цілісності тари та упаковки;

відмови від виготовлення та виконання робіт у яких наданий час не має потреби;

запобігання простою устаткування;

усунення нерациональних переміщень матеріальних запасів на підприємстві тощо

.

Взаємозв'язок управлінського обліку процесу матеріального забезпечення з логістикою полягає не тільки в обліково-інформаційному забезпеченні, а й у впливі логістики на організацію обліку (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Взаємозв'язок між управлінським обліком та логістикою процесу матеріального забезпечення підприємства (логістикою постачання)

Логістика процесу постачання впершу чергу впливає на:

– вибір форми організації обліку.

В залежності від форми організації обліку визначаються місце суб'єкта управлінського обліку в організаційній структурі підприємства, що обумовлює особливості організації інформаційних потоків;

– організація документообороту,

що визначає взаємодію систем в усіх підсистем управління виробничими запасами в умовах логістичного підходу;

– внутрішня управлінська звітність,

яка залежить від запитів кожної підсистеми управління

відповідно рівня організації логістичної системи підприємства [45, с. 72].

Саме логістика наголошує на необхідності децентралізації управлінського обліку процесу матеріального забезпечення задля наближення його до місць виникнення витрат і прийняття рішень [57, с. 144], що дозволить первісну вартість запасів формувати безпосередньо на місці їх приймання, тобто на складі (це є складовою децентралізації), а не лише в центральній бухгалтерії.

Дотого ж при децентралізації управлінського обліку зменшується ризик виключення деяких видів витрат,

що мають безпосередньо формувати первісну вартість запасів, адже при надходженні кількох видів товарно-матеріальних цінностей значно легше проконтролювати, як і саме запаси доставив цей автомобіль, і яку суму необхідно включити до первісної вартості саме цих ТМЦ за статтею транспортно-заготівельних витрат.

Чіткіше й обґрунтованіше це можна здійснити і задокументувати саме на місці їх розвантаження, а не очікувати, доки інформація про це надійде до центральної бухгалтерії.

Також виявляти належним чином формувати можливі відхилення за кількістю і матеріальним виразом запасів, щорічно на дійшли на підприємство, та існуючу інформацію, яка зазначена в документах постачальника, краще безпосередньо на місці їх розвантаження [59, с. 221].

Отже,

вірно організована децентралізація управлінняського обліку сприятиме поєднанню зусилля персоналу, котрий виконує власне інформаційно-управлінські функції планування, обліку, контролю, аналізу, та оперативно-виробничих працівників, які безпосередньо займаються процесом матеріального забезпечення [59, с. 222].

Забезпечення ефективного управління процесом матеріального забезпечення в умовах децентралізації управлінняського обліку має здійснюватись завдяки наступним процедурам та технічним прийомам:

- 1) правильне бюджетування потреби у різних елементах запасів (сировини, напівфабрикатів, готової продукції, товарів);
- 2) контроль за нормативами та рівнем запасів відповідно до бюджету, розрахунок коефіцієнта оборотності запасів та середнього періоду їх оборотності як загалом, так і за видами запасів;
- 3) контроль повторних замовлень виробничих запасів, для чого потрібно знати щоденну потребу в сировині та час реалізації замовлення (час з моменту оформлення заявки до отримання її від постачальника);

4) використання моделі розрахунку економічного розміру замовлення (ЕРЗ), сутякою полягає у визначенні такого розміру замовлення, за якого сумарні витрати на оформлення замовлення та зберігання запасів будуть мінімальними;

5) управління запасами за категоріями (за методом «ABC»).

Переваги управлінського обліку процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом над традиційним управлінським обліком постачання подано в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Переваги управлінського обліку процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом над традиційним управлінським обліком

Характеристика традиційного обліку процесу матеріального забезпечення	Характеристика обліку процесу
Прагнення до максимального матеріального забезпечення	Прагнення до матеріального з
Оптимізація окремих функцій	Оптимізація матеріальних по
Вибір постачальника за територіально-транспортним критерієм	Вибір постачальників за кри
Замовлення з суттєвим транспортним запасом	Оптимізація кількості та обся
Пасивність до часу на виконання основних транспортно-складських операцій	Відмова від завищеного часу у складських операцій
Пасивність в розміщенні і зберіганні товарних та матеріальних запасів	Раціональне розміщення і зб

Заданими табл. 2.4 спостерігаємо, що перевагами управлінського обліку процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом над традиційним управлінським обліком є насамперед оптимізація матеріальних потоків, що сприяє раціональному розміщенню капіталу підприємства та зміцненню його фінансової стійкості.

В ході дослідження доведено, що на підприємствах, де в процесі управління матеріальним забезпеченням управлінський облік тісно реплітається з елементами логістичного управління, рівень ефективності управління процесом матеріального забезпечення значно вище. Як свідчить практика,

логістика ще не впроваджена повною мірою у діяльність підприємств, а лише використовуються її певні концептуальні положення. Хоча очевидно, що застосування її інтеграційних можливостей допоможе підприємствам раціоналізувати свою діяльність та мати стійку позицію на конкурентному ринку.

Висновки до розділу 2

Системи оптимізації управління рухом матеріальних запасів потребують забезпечення необхідною інформацією, джерелом якої є дані обліку й оперативного контролю. Тому доцільно здійснювати належне документальне оформлення руху запасів підприємства з охопленням всіх операцій з просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечувати цілісність та всебічне їх відображення у системі первинного та оперативного обліку.

Застосування розробленої схеми щодо взаємозв'язків окремих відділів, пов'язаних із управлінням запасами, можливе, в тому числі, за умов практичного впровадження автоматизованої системи.

З метою організації раціонального оформлення документів щодо руху матеріальних запасів на підприємстві передбачено первинні документи, що відображають просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечення цілісності та всебічності їх відображення та усунення дублювання. Значна частина існуючих облікових носіїв є типовим і уніфікованим. Досконалою організацією обліку матеріальних запасів досягається шляхом зниження рівня їх витрат, скорочення часу на опрацювання інформації, яке не обіцяє для прийняття ефективних управлінських рішень. Це забезпечує своєчасне реагування на критичні ситуації й вища, що виникають на виробництві під час використання матеріальних ресурсів.

Запропоновані шляхи вдосконалення обліку і контролю запасів, такі як: своєчасне планування й оптимізація обсягу виробничих запасів,

автоматизація обліку товарно-матеріальних запасів, комп'ютеризація обліку на місцях складського господарства з встановленням локальної системи мережі, впровадження структури номенклатурних номерів, а також введення додаткового контролю з боку керівництва, змогли б спростити ведення обліку на підприємствах, при цьому підвищивши його якість, і як наслідок, вплинути на зменшення собівартості будівельних робіт.

Перевагами управлінського обліку процесу матеріального забезпечення за логістичним підходом над традиційним управлінським обліком є насамперед оптимізація матеріальних потоків, що сприяє раціональному розміщенню капіталу підприємства та зміцненню його фінансової стійкості.

В ході дослідження доведено, що на підприємствах, де процес управління матеріальним забезпеченням управлінський облік тісно реплітається з елементами логістичного управління, рівень ефективності управління процесом матеріального забезпечення значно вище. Як свідчить практика, логістика ще не впроваджена повною мірою у діяльність підприємств, а лише використовуються її певні концептуальні положення. Хоча очевидно, що застосування її інтеграційних можливостей допоможе підприємствам раціоналізувати свою діяльність та мати стійку позицію на конкурентному ринку.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

3.1. Аналіз матеріально-технічного забезпечення будівельної організації

Економія та ефективне використання матеріальних ресурсів є життєво необхідним напрямом функціонування національної економіки. Практика показує, що нині допускаються значні втрати енергії, палива, сировини, матеріалів, деревини та інших матеріальних ресурсів. Доречно зазначити, що частка України в споживанні енергетичного палива складає 2,2 % від світового споживання, в той же час питома вага населення становить – 0,8 %. Тому на всіх рівнях управління принципове значення має економія сировини, матеріалів та енергії, щоб за рахунок цього збільшити випуск конкурентоспроможної продукції. Економія матеріальних ресурсів забезпечується за рахунок:

- зниження маси виробів;
- скорочення витрат і відходів матеріалів;
- заміни натуральних видів сировини та матеріалів штучними замінниками;
- впровадження науково-обґрунтованих норм витрат сировини, матеріалів, палива;
- поліпшення структури матеріальних ресурсів;
- здійснення контролю за збереженням матеріальних ресурсів.

Економія матеріальних ресурсів повинна ґрунтуватися на принципі економічної доцільності, комплексному підході до виявлення і використання резервів та можливостей підприємства, регулярному й дійовому контролю за результатами. З метою раціонального використання матеріальних ресурсів важливо:

- збільшити власну ресурсну базу традиційних матеріалів, підвищити ефективність їх використання;

забезпечити виробництво високоефективного енергетичного обладнання;

поліпшити транспортування і зберігання матеріальних ресурсів;

застосовувати ресурсозберігаючу технологію і маловідходні технології;

застосовувати дієву систему економічного стимулювання економії та раціонального використання матеріальних ресурсів.

Для досягнення викладених завдань в процесі економіко-аналітичної діяльності необхідно:

✓ оцінити реальність планів матеріально-технічного постачання, ступінь виконання їх та вплив забезпеченості матеріальними ресурсами на обсяг будівельного виробництва, собівартість підрядних робіт та інші техніко-економічні показники;

✓ визначити строки, умови поставок та порядок розрахунків за матеріальні ресурси;

✓ оцінити рух і структуру використання матеріальних ресурсів за аналізований період;

✓ визначити ефективність використання матеріальних ресурсів через кількісне вимірювання впливу факторів на виявлені відхилення показників матеріаломісткості й матеріаловіддачі;

✓ вивчити динаміку відпускних цін на матеріальні ресурси та транспортно-заготівельних витрат, а також дотримання норм витрачання матеріалів на виробництво;

✓ виявити резерви економії матеріальних резервів та оцінити можливі варіанти їх мобілізації;

✓ розробити заходи щодо вдосконалення управління виробничими запасами.

Джерелами інформації для аналізу матеріальних ресурсів служать: план матеріально-технічного постачання; заявки, договори на постачання матеріалів, конструкцій; документи складського, оперативного і бухгалтерського обліку; дані зі звітності про матеріальні витрати на

виробництво, які відносяться на собівартість продукції (робіт, послуг); нормативно-довідкові дані, що регулюють господарську діяльність, положення (стандарти) бухгалтерського обліку в Україні, господарсько-правові документи; технологічна й технічна документація тощо.

Сьогодні відбулися суттєві зміни на ринку будівельних матеріалів, втрачені функції державного розподілу матеріальних ресурсів, з'явилась значна кількість дрібних посередницьких структур, які хоча і функціонують в обмежених секторах цього ринку (будівництво житлових будинків, об'єктів соціально-побутового призначення, ремонтні роботи), але є конкурентами крупним оптовим посередникам. Оборót продукції виробничо-технологічного призначення ґрунтується на співвідношенні платоспроможного попиту і пропозиції, має риси ринкового розподілу.

Особливістю матеріально-технічного забезпечення в умовах ринку є розвиток прямих договірних відносин щодо поставок ресурсів учасникам будівництва. При цьому проблема дефіциту матеріальних ресурсів з переходом до ринкових відносин практично вирішена. Обсяги випуску будівельних матеріалів на вітчизняних виробничих потужностях повністю задовольняють потребу на цьому ринку.

Якщо оцінювати в цілому ситуацію на ринку будівельних матеріалів, то можна зробити висновок, що підприємства і організації мають повну самостійність, доступ практично до всіх видів ресурсів, вільно можуть вибирати контрагентів при здійсненні торговельно-закупівельних і господарських операцій, формувати напрями розвитку своєї діяльності.

Сьогодні споживачі забезпечуються матеріальними ресурсами за заявками відповідно до потреби, визначеної за проектами та кошторисами на основі договорів будівельно-монтажних організацій з товарно-сировинними компаніями і заводами – постачальниками матеріалів – технічних ресурсів.

Нині в Україні практично виробляються всі види будівельних матеріалів, конструкцій, основними виробниками яких є товариства з

обмеженою відповідальністю. Будівельні матеріали, як правило, комплектуються за такими схемами:

а) виробник – підрядник (залізобетонні вироби, стінові матеріали, металеві вироби та конструкції);

б) виробник – оптовик – підрядник. Транспортування матеріалів, як правило, здійснюється споживачами-підрядниками. Все це залежить від укладених договорів з виробниками продукції.

Стінові матеріали, залізобетонні вироби реалізуються по ціні виробника, а всі інші матеріали через оптовиків за ринковими цінами.

Проте асортимент і якість багатьох з будівельних матеріалів дещо гірші у порівнянні з продукцією розвинутих країн. В Україні мало виробляється будівельних матеріалів максимально придатних до застосування в зручній дрібній розфасовці з повним набором комплектуючих.

В діяльності підприємств будівельної індустрії важливе перепрофілювання виробництва конструкцій і матеріалів відповідно до ринкового попиту, вирішення проблеми енерго- і ресурсозбереження, заміни привозних матеріалів на місцеві, підвищення якості продукції і збільшення експортних обсягів на ринку будівельних конструкцій і матеріалів.

Рівень матеріально-технічного забезпечення будівельної організації визначається шляхом зіставлення фактичної кількості закуплених матеріалів з плановою потребою їх. Аналіз забезпеченості підрядної організації матеріальними ресурсами, рекомендується починати з оцінки обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання для виконання обсягів будівельно-монтажних робіт власними силами, у тому числі виконуваних за рахунок загальновиробничих витрат, а також у зимовий період; для потреб допоміжних і другорядних виробництв і субпідрядних організацій, якщо забезпечення їх покладено на генпідрядника.

При цьому важливо визначити реальність джерел покриття потреб у матеріальних ресурсах: залишок ресурсів на початок планового року; промислове і другорядне виробництво у системі будівельної організації

(об'єднання); кооперовані поставки; поставки замовників, економія за рахунок організації оргтехзаходів, власні заготівлі і закупівлі.

Після оцінки обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання аналізують його виконання, вивчають організацію контролю за кількістю та якістю матеріалів, конструкцій та деталей, що надходять, причини недостач, пред'явлення претензій постачальникам, відповідність поставок матеріалів договірним зобов'язанням постачальників. Важливо виявити причини невиконання останніми договірних зобов'язань, вивчити санкції, що застосовуються в таких випадках та їх дієвість.

Планову потребу в основних матеріальних ресурсах обчислюють за прийнятою номенклатурою облікових найменувань у натуральних вимірниках і вартісному виразі, а по допоміжних матеріалах – сумарно у грошовому виразі.

Забезпеченість будівельними матеріалами визначають окремо за кожним видом матеріалів, а також в цілому по організації, використовуючи для цього натуральні та вартісні показники плану матеріально-технічного постачання та дані про фактичне їх надходження. Для визначеності ритмічності надходження матеріалів аналіз доцільно здійснювати за кварталами року (табл. 3.1).

Дані табл. 3.1 показують, що забезпеченість договорами потреби в матеріалах не однакова. Найменше забезпечена договорами потреба в цементі – 83,9%. Однак наявність цементу в будівельній організації на початок року в кількості 86 т. дозволила задовільнити річну потребу і створити відповідний запас на кінець звітної періоду. Договори на поставку металопрокату і цегли виконані відповідно на 97,8% і 96%. Водночас річна потреба в металопрокаті була покрита за рахунок його залишку на початок року в кількості 48 т. Недопоставка цегли дещо негативно вплинула на виконання річного обсягу будівельних робіт, оскільки запас її на початок року не перекриває того дефіциту, який склався в організації.

Оцінка забезпечення будівельної організації матеріальними ресурсами за звітний рік

Вид матеріалу	Планово-розрахункова ціна, грн.	Залишок на початок року		Планова потреба		Джерела покриття (у натуральних показниках)		Укладено договорів (у натуральних показниках)	Забезпечення потреби, %	Надійшло від постачальників (у натуральних показниках)	Виконання договорів, %	Запаси на кінець звітного року (у натуральних показниках)
		Кількість	Сума, тис.грн.	Кількість	Сума, тис.грн.	Внутрішні	Зовнішні					
Прокаг металів, т	2750	48	132	240	60	30	210	220	91,7	215	97,8	23
Цемент, т	410	86	35,3	310	127,1	70	240	260	83,9	260	100,0	36
Цегла, тис. шт.	490	18	8,8	265	129,9	10	255	250	94,3	240	96,0	-
Всього	х	х	176,1	х	917	х	х	х	х	х	х	х

Вид матеріалу	Поступлення матеріалів за кварталами року (у натуральних показниках)											
	I			II			III			IV		
	за договіром	фактично	% до одговору	за договіром	фактично	% до одговору	за договіром	фактично	% до одговору	за договіром	фактично	% до одговору
Прокаг металів, т	45	35	77,8	60	60	100	75	70	93,3	40	50	125
Цемент, т	55	50	91,0	75	80	106,7	70	76	108,6	60	54	90
Цегла, тис. шт.	60	50	83,3	75	65	86,7	80	80	100	45	45	100

Поквартальне поступлення матеріалів коливається істотно: по металопрокату від 77,8 до 125%; цементу – від 90 до 108,6%; цеглі – від 83,3 до 100%. Порушення квартальних термінів поставок матеріальних ресурсів призводить до недовиконання виробничої програми будівельної організації.

Аналізуючи забезпеченість матеріальними ресурсами, рекомендується звернути увагу на виконання плану випуску продукції другорядними виробництвами будівельної організації за даними бухгалтерського обліку, квартальної та річної звітності, плану роботи другорядних виробництв (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Оцінка виконання плану випуску продукції другорядними
виробництвами ТОВ «Тернопільбуд» за звітний рік**

Показник	Обсяг випуску продукції та надані послуги				Причини невиконання плану		
	За планом	фактично	відхилення від плану (+,-)		небезпечність робітниками	відсутність вихідної сировини	Інші
			%	натуральний показник			
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Розчинно-бетонний вузол:							
- приготування розчину, м ³	1250	1300	+4,0	+5,0	-	-	-
- приготування бетону, м ³	980	830	-15,3	-150	-	150	-
Столярна майстерня:							
- виготовлення віконних блоків, м ²	1200	1200	-	-	-	-	-
- виготовлення дверних полотен, м ²	1050	930	-11,4	-120	-120	-	-
Всього по ПДВ							

Дані табл. 3.2 свідчать про те, що план випуску товарного бетону виконано лише на 84,7%, виготовлення дверних полотен – на 88,6%.

Будівельна організація недоодержала 150 м³ бетону та 120 м² дверних полотен, що негативно відбилося на виконанні плану будівельно-монтажних робіт.

Виконання плану поставок рекомендується оцінювати за такими укрупненими номенклатурними групами: 1) бетонні та залізобетонні конструкції; 2) металеві конструкції; 3) дерев'яні конструкції та пиломатеріали, 4) металопродукт; 5) труби; 6) ізоляційні матеріали; 7) загальнобудівельні матеріали; 8) оздоблювальні матеріали; 9) електротехнічні та кабельні матеріали; 10) санітарно-технічні матеріали та обладнання; 11) метизи; 12) будівельні напівфабрикати.

У ході аналізу зіставляють дані про фактичне поступлення матеріалів з плановою потребою у них по кожній з названих груп, оцінюють своєчасність і ритмічність поставок згідно до термінів, зазначених у договорах або нарядах, визначають питому вагу укрупненої групи в загальному обсязі поставок, транзитної та складської форм постачання, рівень контейнеризації та пакування.

По найважливіших видах матеріалів доцільно вивчити частоту (рівномірність) їх поставок згідно укладених договорів з постачальниками. При цьому визначають, як частота поставок забезпечує неперервність будівництва, а також чи не призводить вона до зайвого нагромадження матеріалів понад виробничі потреби. Для цього обчислюють показники середньої частоти поставок і середнього обсягу поставки порівняно із середніми витратами цього виду матеріалу з кожної партії. Ці показники для кожного виду матеріалів можна визначати за такими формулами:

а) середня частота поставок (\mathcal{C}_c):

$$\mathcal{C}_c = T / (N_{mi} - 1), \quad (3.1)$$

де T – інтервал між поставками, днів;

N_{mi} – кількість поставок у звітному періоді згідно з договорами постачальників;

б) середній обсяг однієї поставки (\bar{M}_i):

$$\bar{M}_i = M_n / N_{mi}, \quad (3.2)$$

де M_n – загальний обсяг поставлених матеріалів за звітний період;

в) середні витрати матеріалів з кожної поставленої партії (P_M):

$$P_M = M_{\text{в}} C_c / D_{\text{з.п.}}, \quad (3.3)$$

де $M_{\text{в}}$ – кількість витраченого матеріалу за звітний період;

$D_{\text{з.п.}}$ – кількість днів у звітному періоді.

Для оцінки ритмічності надходження матеріалів використовують коефіцієнти ритмічності постачання (K_p^n):

$$K_p^n = M_n^{\phi(n)} / M_3^n, \quad (3.4)$$

де $M_n^{\phi(n)}$ – кількість матеріалу певного виду у межах плану, що надійшов у передбачені планом декади (дні);

M_3^n – кількість матеріалів, що має надійти за планом за звітний період.

Вплив перебоїв у матеріально-технічному постачанні на ефективність будівельного виробництва визначають за допомогою показників, що характеризують втрати від заміни матеріалів, простої будівельної техніки та робітників через відсутність необхідних матеріалів, недовиконання планових обсягів будівельно-монтажних робіт.

За результатами аналізу доцільно розробити заходи, спрямовані на вдосконалення матеріально-технічного забезпечення, оптимізацію запасів, встановлення довготривалих прямих зв'язків з постачальниками.

3.2. Аналіз використання матеріальних ресурсів

Раціональне використання матеріальних ресурсів у будівництві має важливе значення, оскільки питома вага матеріальних витрат у вартості будівельної продукції перевищує 50%. Для зниження матеріаломісткості будівельної продукції необхідно здійснити комплекс заходів, щодо вдосконалення планування, обліку та аналізу матеріальних витрат.

Матеріаломісткість будівельної продукції оцінюють на основі вартісних, натурально-вартісних і натуральних показників. Вартісний показник, який визначається відношенням величини всіх матеріальних витрат до обсягу будівельно-монтажних робіт, є узагальнюючим, синтетичним. За його допомогою досягають порівняльної оцінки матеріаломісткості на всіх рівнях управління виробництвом.

Натурально-вартісний показник матеріаломісткості (в м³/млн. грн., т/млн. грн. та ін.) характеризує речовий склад матеріальних витрат і визначається відношенням окремих видів матеріальних витрат у натуральному виразі до загального обсягу будівельно-монтажних робіт.

Натуральні показники матеріаломісткості – це витрати конкретного виду матеріального ресурсу на одиницю готового об'єкта будівництва у натуральному виразі (наприклад, на 1000 м² житлової площі, на одиницю виробничої потужності підприємства тощо).

Отже, натурально-вартісні та натуральні показники якісно доповнюють характеристику матеріаломісткості, дають змогу конкретизувати заходи, спрямовані на зниження її рівня. Розглянуті показники є основою для розрахунку індексів матеріальних витрат на одиницю вартості будівельно-монтажних робіт, питомих витрат найважливіших видів матеріалів у натуральному виразі, співвідношень темпів приросту матеріальних витрат та обсягів будівельно-монтажних робіт.

За допомогою цих показників оцінюють ефективність використання матеріальних ресурсів у звітному періоді порівняно з попереднім.

Для забезпечення режиму економії, пошуку шляхів зниження матеріаломісткості в будівельних організаціях доцільно організувати оперативний (у межах місяця) та ретроспективний аналіз матеріальних ресурсів (за підсумками кварталу, року).

Зміст оперативного аналізу полягає у виявленні відхилень фактичних витрат матеріалів від виробничих норм по будівельних ділянках і підрядній організації в цілому, а також у встановленні причин цих відхилень.

Результати оперативного аналізу повинні стати основою для прийняття управлінських рішень щодо дотримання режиму економії ще до підведення підсумків господарської діяльності за квартал.

Основними причинами відхилень фактичних витрат матеріалів від встановлених норм і цін можуть бути: 1) заміна матеріалів, передбачених проектом; 2) витрати матеріалів на усунення браку; 3) витрати матеріалів на усунення дефектів у матеріалах і конструкціях, отриманих від постачальників; 4) витрати матеріалів на об'єкти, здані до звітнього року; 6) витрати матеріалів через порушення умов перевезень, складування; 7) зміна транспортних схем перевезення; 8) невідповідність фактичних витрат на матеріали передбаченим у кошторисі; 9) зміна собівартості продукції другорядних виробництв; 10) зміна заготівельно-складських витрат; 11) інші відхилення від встановлених норм.

Відхилення від встановлених норм витрачання матеріалів визначають на основі сигнальних вимог і актів на заміну матеріалів, первинних документів на видачу матеріалів у виробництво, робочих нарядів, актів на списання матеріалів понад норму, результатів інвентаризації.

У процесі ретроспективного аналізу важливе місце посідає визначення рівня зниження матеріаломісткості будівництва порівняно з базовим періодом (плановим рівнем) за рахунок середнього зниження виробничих норм витрачання матеріалів, зменшення непродуктивних витрат і втрат матеріалів з урахуванням зміни технологічної структури будівельно-монтажних робіт і цін на матеріальні ресурси. Загальний індекс зміни матеріаломісткості (I_M) у звітному періоді порівняно з попереднім може бути виражений як добуток факторних індексів:

$$I_M = I_{cm} \cdot I_N \cdot I_H \cdot I_{\text{ц}}, \quad (3.5)$$

де I_{cm} – індекс зміни технологічної структури робіт;

I_N – індекс зниження норм витрачання матеріалів;

$I_{\text{ц}}$ – індекс зміни цін на матеріальні ресурси;

I_n – індекс зниження непродуктивних витрат.

Доцільно з'ясувати, як реалізуються основні напрямки зниження матеріаломісткості за рахунок збільшення питомої ваги прогресивних матеріалів, деталей і конструкцій, вдосконалення проектних рішень, застосування при будівництві об'єктів виробничого призначення нових прогресивних технологій та високопродуктивного устаткування, раціонального використання матеріальних ресурсів і скорочення їх втрат при будівництві, транспортуванні та зберіганні. За підсумками аналізу розробляють заходи, спрямовані на економію матеріальних ресурсів з урахуванням конкретних виробничих умов.

Значна кількість показників використання матеріальних ресурсів пояснюється різноманітністю об'єктів обліку та необхідністю комплексного аналізу на всіх стадіях їх зберігання та споживання. Одним із найважливіших критеріїв оцінки матеріальних ресурсів є ефективне використання матеріалів. Динаміка зниження спожитих ресурсів на одиницю продукції характеризує успіх чи невдачі в управлінні матеріалоемністю.

Розрізняють показники витрат та рівня корисного використання матеріальних ресурсів. Розрізняють загальні витрати матеріальних ресурсів та питомі витрати окремого виду продукції. Загальні витрати матеріальних ресурсів – це витрати окремих матеріалів або їх сукупності на виконання виробничої програми. Вони обчислюються в натуральних показниках, а сумарні – у вартісному виразі. Питомі витрати конкретного виду матеріалів характеризують їх величину на одиницю виготовленої продукції.

Для визначення загальних витрат матеріальних ресурсів використовують показники матеріалоемності. Для складних видів продукції частіше застосовується такий показник, як витрати конкретного виду ресурсів на одиницю головної споживчої властивості. Витрата матеріальних ресурсів це їх виробниче споживання. Витрата на виробництво охоплює всю кількість матеріальних ресурсів, витрачених підприємством безпосередньо на виконання програми випуску продукції.

Споживання матеріальних ресурсів характеризується загальною і питомою їх витратою. Загальна витрата матеріальних ресурсів – це споживання окремих видів або разом узятих матеріальних ресурсів на виконання всієї виробничої програми в звітному періоді. Загальна витрата матеріальних ресурсів урахується в натуральному, сумарна витрата – у вартісному вираженні. Питомою витратою (m) конкретного виду ресурсів називається їх середня витрата на одиницю виробленої придатної продукції. Його визначають діленням всієї кількості матеріальних ресурсів, витрачених на виробництво даної продукції в звітному періоді (Q), на кількість придатних одиниць цієї продукції (N):

$$m = Q / N \quad (3.6)$$

Можна розрахувати також питому витрату матеріальних ресурсів на одиницю споживчої властивості однотипної продукції (m1) за формулою:

$$m1 = em1 \times q1 / Q1, \quad (3.7)$$

де em1 – питома витрата матеріальних ресурсів на фізичну одиницю продукції; q1 – кількість одиниць даної продукції, виробленої в звітному періоді; Q1 – загальний обсяг споживчої властивості продукції, виробленої в звітному періоді.

Загальною характеристикою витрат матеріальних ресурсів на виробництво продукції є показник матеріалоємності (M), який оцінює фактичну витрату матеріальних ресурсів на одиницю продукції (чи одиницю споживчої властивості) у натуральному або вартісному її вимірі. Цей показник безпосередньо взаємозалежний з показниками, що характеризують витрату окремих видів матеріальних ресурсів (метало-, енерго-, паливоємність), вимірюваними в натуральних, натурально-вартісних і вартісних показниках.

Так, за 2015 рік показник матеріаломісткості реалізованої продукції на ТОВ «Тернопільбуд» становив 0,809 грн. на 1 грн. реалізованої продукції (167427 тис. грн./207006 тис. грн.), що на 163% більше в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року: 0,379 грн. на 1 грн. реалізованої

продукції (46698 тис. грн./123195 тис. грн.). Значне зростання матеріальних витрат на підприємстві зумовлене в першу чергу зростанням обсягу реалізованої продукції, в результаті чого матеріальні витрати зросли на 31764 тис. грн. $((207006 \text{ тис. грн.} - 123195 \text{ тис. грн.}) * 0,379)$, а за рахунок зростання рівня матеріальних витрат – на 88965 тис. грн. $((0,809 - 0,379) * 207006 \text{ тис. грн.})$

З метою визначення потреби в основній сировині та інших видах матеріальних ресурсів користуються відповідними нормами витрат на виготовлення одиниці тієї чи іншої продукції. У кожній галузі економіки на основі проведення відповідних досліджень розробляються норми на кожний вид продукції. Нині в ринкових умовах господарювання ці норми розробляються переважно самими підприємствами або ж на їх замовлення відповідними науково-дослідними організаціями. Чинником, що сприяє підвищенню ефективності використання матеріальних ресурсів, є їх нормування. Під нормою витрат матеріальних ресурсів розуміють гранично допустиму величину сировини, матеріалів, палива, енергії, яка може бути витрачена для випуску одиниці продукції (або для виконання певної роботи) визначеної якості за певних організаційно-технічних умов. Таким чином, норми витрат матеріальних ресурсів регламентують величину виробничих витрат матеріалів, сировини, напівфабрикатів, палива, енергії.

Основні і частково допоміжні матеріали нормуються на одиницю продукції, а деякі допоміжні матеріали, що слугують забезпеченню ритмічної роботи устаткування, – на одиницю часу його роботи. Застосування системи норми витрат матеріальних ресурсів включає велику кількість різноманітних норм. Для практичного користування їх класифікують за певними ознаками:

- періодом дії;
- масштабами застосування;
- ступенем деталізації об'єкта нормування;
- ступенем деталізації номенклатури матеріалів;
- призначенням.

Удосконалення методології розрахунку норм видатку матеріальних ресурсів включає [79]:

- методи розрахунку норм видатку матеріальних ресурсів;
- розробку типових методик розрахунку норм видатку;
- встановлення раціональних характерних вимірників норм видатку;
- максимальне охоплення об'єктів нормування (підприємств) нормами;
- методи прогнозування норм видатку;
- установа оптимальних строків відновлення норм видатку матеріальних ресурсів.

Шляхами поліпшення організації процесу нормування видатку матеріальних ресурсів є [73]:

- удосконалення структури загальнодержавної системи матеріальних норм і нормативів;
- удосконалення структури служб нормування на підприємствах;
- удосконалення організаційних принципів розробки норм видатку;
- упорядкування процесу формування норм на різних рівнях управління виробництвом;
- удосконалення контролю за нормами видатку;
- вибір оптимальних варіантів ступеня централізації процесу нормування на підприємстві;
- ліквідація дублювання при розрахунку норм;
- регламентація процесу затвердження норм видатку матеріальних ресурсів.

Удосконалювання оціночних показників використання матеріальних ресурсів передбачає поліпшення:

- процесу розрахунку оціночних показників по різних об'єктах нормування;
- методів розрахунку показників;
- процесу встановлення директивних показників використання матеріальних ресурсів;

– вибір раціональних варіантів вихідних даних для розрахунку показників[77].

Раціональне поєднання цих критеріїв дає змогу планомірно знижувати матеріалоемність продукції.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що проблема забезпечення підприємства матеріальними ресурсами існує, і вона загострюється у зв'язку з відсутністю моніторингу внутрішніх резервів розвитку підприємства. Необхідною умовою розвитку вітчизняних підприємств є вибір оптимальної структури ресурсного забезпечення на основі науково обґрунтованих підходів, застосування сучасних методів нормування матеріальних ресурсів та узгодження цих дій на рівні держави, регіону, галузі та підприємств.

3.3. Удосконалення методики аналізу матеріально-виробничих запасів підприємства

У сучасних умовах ефективність функціонування промислових підприємств на товарному ринку залежить від якості управління ними і збільшення обсягів діяльності. Необхідною умовою виконання завдань зі збільшення обсягів виробництва продукції, зниження її собівартості, зростання прибутку й рентабельності є повне і своєчасне забезпечення підприємства сировиною і матеріалами необхідного асортименту та якості, що являють собою предмети праці та матеріально включаються в склад новоствореної продукції. Їх слід розглядати, як необхідну умову безперебійного функціонування та один із основних показників доцільності вкладення і використання засобів у виробництво та реалізацію продукції. Вирішення проблем ефективного управління виробничими запасами підприємства неможливо без всебічної оцінки їх наявності та ефективності використання, а це в свою чергу, потребує дієвих методик аналізу.

Отже, необхідність обґрунтування ефективних управлінських рішень з раціонального використання виробничих запасів обумовлює доцільність наукових досліджень щодо методики аналізу виробничих запасів та її подальшого удосконалення.

Нагальним і завжди актуальним завданням ділового життя є ефективне управління виробничими запасами, яке полягає у визначенні потреб в запасах, оптимізації їх складу і структури, підвищення ефективності використання сировини, матеріалів і господарської діяльності підприємства в цілому. Важливу роль у вирішенні проблем менеджменту виробничих запасів підприємств промисловості відіграє поліпшення організаційного забезпечення і подальше вдосконалення методики їх аналізу, зокрема визначення мети, напрямів та завдань аналізу.

На нашу думку, метою аналізу виробничих запасів є пошук внутрішніх потенційних можливостей (резервів) раціонального їх використання, зростання обсягів виробництва і прибутку. Останнє можливо за умови зниження собівартості виробництва.

Задля ефективної реалізації окресленої мети необхідна детальна оцінка стану і використання виробничих запасів за наступними напрямками:

- оцінка матеріальної забезпеченості процесу виробництва
- підприємства сировиною і матеріалами; оцінка ефективності використання виробничих запасів.

У рамках кожного з напрямів аналізу пропонуємо реалізувати завдання щодо:

- визначення ступеня виконання плану і динаміки розвитку показників за загальним обсягом, складом, структурою та асортиментом;
- виявлення причин зміни показників і їх кількісного вимірювання;
- оцінки впливу чинників, пов'язаних зі зміною виробничих запасів, на обсяги виробництва і реалізації продукції, собівартість виробництва і прибуток; пошуку внутрішніх резервів зростання обсягів виробництва за рахунок поліпшення використання сировини і матеріалів.

Отже, в загальному вигляді методику аналізу виробничих запасів підприємства можливо представити у вигляді схеми, поданої на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Структурно-логічна схема методики аналізу матеріальних виробничих запасів підприємства

Доволі важливим етапом аналізу виробничих запасів є оцінка впливу чинників на зміну показників ефективності використання матеріальних ресурсів у виробництві (матеріаловіддачі чи матеріалоемності).

Традиційно факторний аналіз матеріалоемності здійснюється на підставі кратної моделі залежності від змін обсягу матеріальних витрат на виробництво продукції та самого обсягу виробництва [8; 35], яку на думку Ф.Ф. Бутинця, С.З. Мошенського та О.О. Олійник не можна розглядати як факторну систему [52, с. 347]. Вважаємо, що при формуванні факторної системи матеріалоемності слід урахувувати чинники, які обумовлюють зміни обсягу виробництва та суми матеріальних витрат. Саме це дозволило нам побудувати багаторівневу факторну систему матеріалоемності, що надана на рис. 3.2.

Зауважимо, що кількісній оцінці на підставі методів детермінованого факторного аналізу підлягають лише чинники перших трьох рівнів. Що ж стосується чинників четвертого рівня, то для визначення їх впливу на зміну матеріалоемності доцільно використовувати методи економіко-математичного моделювання.

Як видно з рисунка 3.2, до чинників першого рівня, що визначають зміну матеріалоемності належить зміна матеріальних витрат на виробництво продукції та обсягу виробництва. Зростання матеріальних витрат призводить до росту матеріалоемності, що є небажаним за умов незмінності інших чинників, а збільшення обсягів виробництва продукції викликає зменшення матеріалоемності і свідчить про ефективне використання матеріальних ресурсів на виробництві. Вплив цих чинників на зміну матеріалоемності можливо обчислити за допомогою інтегрального методу. До чинників другого рівня, що визначають зміну матеріалоемності відносяться зміна матеріалоемності за прямими матеріальними витратами (сировиною і матеріалами) і зміна співвідношення всіх матеріальних та прямих матеріальних витрат. Для дослідження впливу цих чинників на зміну матеріалоемності вважаємо доцільним використовувати логарифмічний

метод. Факторами третього рівня, що впливають на зміну матеріалоемності продукції, є: структура продукції; рівень матеріальних витрат на окремі вироби; ціни на матеріальні ресурси; відпускні ціни на продукцію. Вплив цих чинників на зміну матеріалоемності слід досліджувати методом повних ланцюгових підстановок.

Рис. 3.2. Багаторівнева модель залежності матеріалоемності

Аналіз використання виробничих ресурсів дозволяє виявити тенденції зміни обсягів витрачання виробничих запасів

і показників ефективності їх використання, оцінити реальність встановлених на підприємстві норм і нормативів витрачання матеріалів на одиницю виробу.

Важливим є те, що аналіз дозволяє не тільки розрахувати можливі відхилення (економію або перевитрачання) обсягу фактично витрачених запасів від запланованих показників, але й встановити причини виникнення цих відхилень, тобто вплив певного кола факторів на суму витрат. Проведення аналізу дозволяє виявити резерви зниження матеріалоємності продукції підприємства і розробити оптимальні економічно обґрунтовані управлінські рішення з подальшого розвитку виробництва.

Зростання функціональної якості економічного аналізу, забезпечення достатнього рівня корисності аналітичної інформації в процесі сучасних систем управління досягається шляхом науково-обґрунтованої організації аналітичної роботи. Ринкові умови господарювання зумовлюють необхідність удосконалення системи організації економічного аналізу з урахуванням стратегії розвитку підприємства.

Ф.Ф. Бутинець вважає, що мета аналізу показників використання виробничих запасів полягає в зниженні частки матеріальних витрат в собівартості продукції. Для характеристики ефективності використання виробничих запасів застосовується система узагальнюючих і приватних показників. До узагальнюючих показників відносяться матеріаловідача, матеріалоємність, коефіцієнт співвідношень темпів росту обсягів виробництва і матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання виробничих запасів [11, с. 283].

Виконання виробничої програми підприємства залежить не тільки від обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання і результатів його виконання, а й від раціонального використання виробничих запасів.

Аналіз використання виробничих запасів певною мірою визначається специфікою виробничого процесу, його організацією, характером продукції, що виробляється, і технологією її виробництва.

Головна умова раціонального використання запасів — впровадження прогресивних норм їх витрат, удосконалення технології та організації виробництва, скорочення відходів виробництва та раціональне їх використання, ліквідація втрат від браку та ін.

Аналіз використання матеріалів розпочинають перевіркою дотримання норм їх витрачання на одиницю продукції. За умов внутрішньогосподарського розрахунку при виникненні перевитрат виробничих запасів виявляють конкретні причини і винуватців цих перевитрат. Найпоширеніші причини відхилень від норм витрат — це вимушені заміни матеріалів, надходження бракованих матеріалів, коригування креслень, конструкцій, технологічних процесів.

Економія витрат запасів може бути досягнута в результаті використання місцевої і більш дешевої сировини і матеріалів, заміни одних запасів іншими, впровадження нової техніки, передової технології, невикористання застарілих норм.

Для характеристики ефективності використання виробничих запасів на ТОВ «Тернопільбуд» використовують систему абсолютних та відносних показників аналізу використання виробничих запасів (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Система показників аналізу використання виробничих запасів на ТОВ «Тернопільбуд»

Ефективність використання оборотних активів характеризується системою взаємопов'язаних між собою показників, насамперед оборотністю оборотних активів.

Під оборотністю виробничих запасів розуміється тривалість повного кругообороту запасів з моменту їх придбання до виходу і реалізації готової продукції. Кругооборот завершується зарахуванням виторгу на банківський рахунок підприємства.

Найкраще оборотність виробничих запасів характеризується двома показниками:

- * тривалістю одного обороту в днях;
- * кількістю оборотів за певний період (коефіцієнт оборотності).

Розрахуємо оборотність виробничих запасів по аналізованому підприємству (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники оборотності виробничих запасів ТОВ «Тернопільбуд» станом на початок та кінець 2015 року

Показники	2014р.	2015р.	Темп росту, +/-
Чистий дохід	123195	207006	+83811
Вартість виробничих запасів	37718	34848	-2870
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	3,27	5,94	+2,67
Термін оборотності виробничих запасів	111	61	-49

Аналізуючи дані табл. 3.3, можемо зробити висновки, що показники оборотності виробничих запасів аналізованого підприємства на кінець 2015 рік порівняно з початком покращились. В динаміці це видно на рис.3.4.

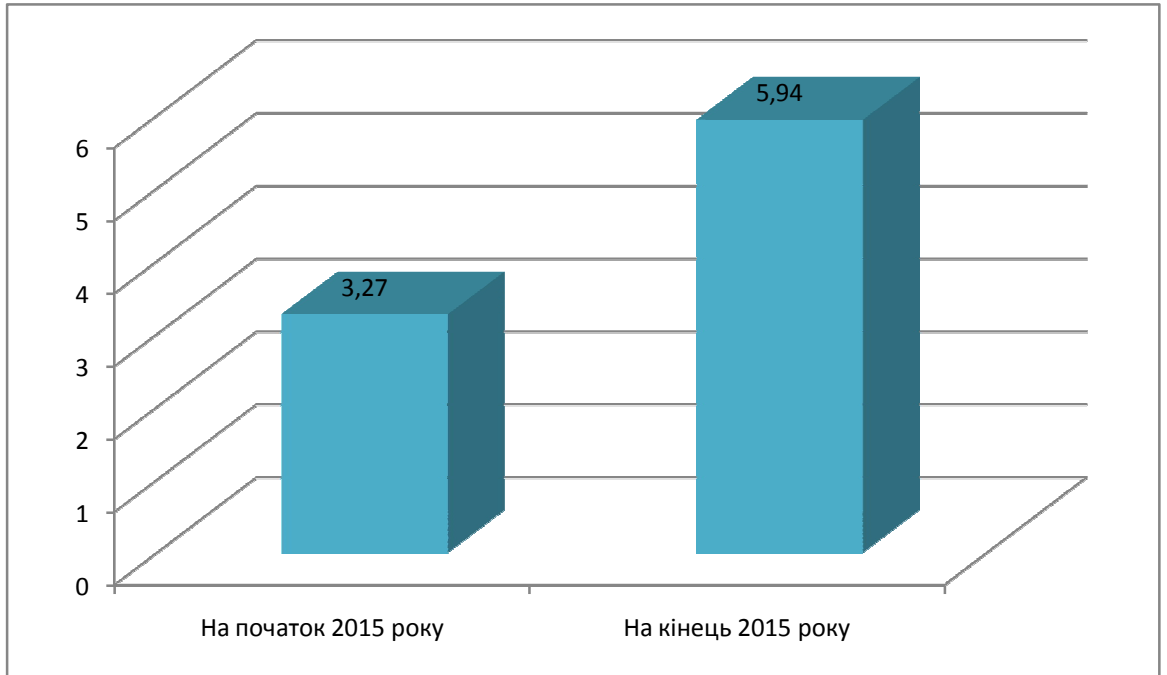

Рис.3.4 Діаграма динаміки оборотності виробничих запасів на ТОВ «Тернопільбуд» за 2015 рік

Так, коефіцієнт оборотності зріс на 2,67 пункта. Тобто, на кінець 2015 року кожна грн. вкладена в запаси підприємства приносила чистого доходу на 2,67 більше, ніж на початок року. При цьому позитивним фактором є також скорочення терміну оборотності виробничих запасів. Наглядно це показано на рис. 3.5.

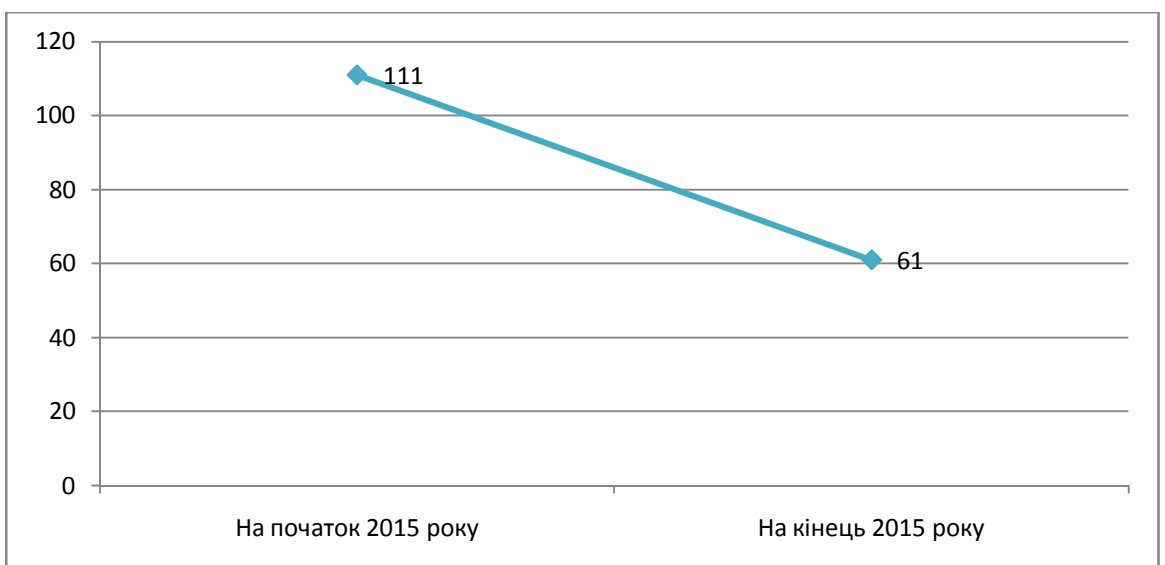

Рис. 3.5 Динаміка терміну оборотності виробничих запасів ТОВ «Тернопільбуд» за 2015 рік

Так, на кінець 2015 року кількість оборотів виробничих запасів склала 61, тоді як на початок 2015 року – 111.

Унаслідок прискорення обертання оборотних коштів із обороту вивільняється частина коштів, що обраховується множенням фактичного одноденного обсягу реалізації продукції на дні прискорення обертання оборотних коштів.

На досліджуваному підприємстві виробничі запаси використовуються ефективно і існує тенденція до покращення їх використання.

Ефективне управління виробничими запасами за сучасних умов ведення бізнесу потребує науково обґрунтованого підходу до їх аналізу. Застосування систематизованої методики аналізу виробничих запасів в управлінні ними дозволить здійснювати всебічну оцінку забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами та виявляти потенційні можливості підвищення ефективності їх використання задля забезпечення безперебійного функціонування підприємства, збільшення обсягів виробництва та максимального задоволення потреб споживачів. Внесені нами пропозиції щодо удосконалення факторної системи матеріалоємності дозволять оперативно і без важких математичних обчислень дослідити вплив чинників на її зміну та визначити шляхи їх зменшення.

Висновки до розділу 3

В результаті дослідження визначено, що основними завданнями аналізу в процесі управління матеріальними ресурсами підприємства є:

- ✓ оцінити реальність планів матеріально-технічного постачання, ступінь виконання їх та вплив забезпеченості матеріальними ресурсами на обсяг будівельного виробництва, собівартість підрядних робіт та інші техніко-економічні показники;

- ✓ визначити строки, умови поставок та порядок розрахунків за матеріальні ресурси;

- ✓ оцінити рух і структуру використання матеріальних ресурсів за аналізований період;
- ✓ визначити ефективність використання матеріальних ресурсів через кількісне вимірювання впливу факторів на виявлені відхилення показників матеріаломісткості й матеріаловіддачі;
- ✓ вивчити динаміку відпускних цін на матеріальні ресурси та транспортно-заготівельних витрат, а також дотримання норм витрачання матеріалів на виробництво;
- ✓ виявити резерви економії матеріальних резервів та оцінити можливі варіанти їх мобілізації;
- ✓ розробити заходи щодо вдосконалення управління виробничими запасами.

Виконання плану поставок матеріалів рекомендується оцінювати за такими укрупненими номенклатурними групами: 1) бетонні та залізобетонні конструкції; 2) металеві конструкції; 3) дерев'яні конструкції та пиломатеріали, 4) металопродукція; 5) труби; 6) ізоляційні матеріали; 7) загальнобудівельні матеріали; 8) оздоблювальні матеріали; 9) електротехнічні та кабельні матеріали; 10) санітарно-технічні матеріали та обладнання; 12) будівельні напівфабрикати.

У ході аналізу зіставляють дані про фактичне поступлення матеріалів з плановою потребою у них по кожній з названих груп, оцінюють своєчасність і ритмічність поставок згідно до термінів, зазначених у договорах або нарядах, визначають питому вагу укрупненої групи в загальному обсязі поставок, транзитної та складської форм постачання, рівень контейнеризації та пакування.

Визначено, що за 2015 рік показник матеріаломісткості реалізованої продукції на ТОВ «Тернопільбуд» становив 0,809 грн. на 1 грн. реалізованої продукції (167427 тис. грн./207006 тис. грн.), що на 163% більше в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року: 0,379 грн. на 1 грн. реалізованої продукції (46698 тис. грн./123195 тис. грн.). Значне зростання

матеріальних витрат на підприємстві зумовлене, в першу чергу, зростанням обсягу реалізованої продукції, в результаті чого матеріальні витрати зросли на 31764 тис. грн. $((207006 \text{ тис. грн.} - 123195 \text{ тис. грн.}) * 0,379)$, а за рахунок зростання рівня матеріальних витрат – на 88965 тис. грн. $((0,809 - 0,379) * 207006 \text{ тис. грн.})$.

Показники оборотності виробничих запасів аналізованого підприємства на кінець 2015 рік порівняно з початком покращились. Так, коефіцієнт оборотності зріс на 2,67 пункта. Тобто, на кінець 2015 року кожна грн. вкладена в запаси підприємства приносила чистого доходу на 2,67 більше, ніж на початок року. При цьому позитивним фактором є також скорочення терміну оборотності виробничих запасів. На кінець 2015 року кількість оборотів виробничих запасів склала 61, тоді як на початок 2015 року – 111.

Застосування систематизованої методики аналізу виробничих запасів в управлінні ними дозволить здійснювати всебічну оцінку забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами та виявляти потенційні можливості підвищення ефективності їх використання задля забезпечення безперебійного функціонування підприємства, збільшення обсягів виробництва та максимального задоволення потреб споживачів. Внесені нами пропозиції щодо удосконалення факторної системи матеріалоємності дозволять оперативно і без важких математичних обчислень дослідити вплив чинників на її зміну та визначити шляхи їх зменшення.

ВИСНОВКИ

Матеріально-виробничі запаси є однією з частин майна господарюючого суб'єкта, необхідною для нормального здійснення і розширення його діяльності. Матеріальні ресурси, змінюючи свою матеріально-речову форму, поступово втягуються в товарообіг і трансформуються в виручку. Матеріальні ресурси заміщуються іншими партіями, тобто регулярно поновлюються і є постійною величиною, розмір якої варіюється залежно від конкретних господарських умов, необхідних для їх безперервного обліку, контролю та аналізу.

Виходячи з економічної сутності запасів та їх ролі в процесі виробництва, досконала організація, збалансованість, своєчасність та забезпеченість у достатній кількості виробничими запасами підприємства визначають результативність, ефективність та конкурентоспроможність його функціонування. Адже основою виробництва в будь-якій галузі економіки є постійна наявність у необхідних розмірах матеріальних виробничих запасів, які повністю споживаються у процесі виробництва й в повному розмірі переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції, впливаючи таким чином на загальний результат діяльності підприємства. Важливою передумовою обліку та управління матеріальними виробничими запасами є вироблення чітких та єдиних підходів до тлумачення їх сутності і класифікації, котра розширена в результаті дослідження за такими класифікаційними ознаками:

- * за можливістю заміни (замінні, незамінні);
- * за ступенем значимості для виробничого процесу (основні, другорядні).

Використовуючи логістичну концепцію управління матеріально-технічним забезпеченням, шляхом формування ефективних інтегрованих логістичних систем МТЗ, організації закупівель і розподілу, вітчизняні підприємства можуть досягти зниження рівня витрат і поліпшення якості постачань; підвищити можливості адаптації підприємств до запитів ринку; гарантувати певний сервіс споживачам і, тим самим, отримати додаткові

конкурентні переваги на ринку. Для досягнення перерахованих цілей в будівельній організації необхідно постійно виконувати такі роботи:

1. Проведення маркетингових досліджень ринку постачальників будівельних матеріалів, конструкцій, виробів, напівфабрикатів та ін. (Надання послуг). Вибір постачальників рекомендується здійснювати виходячи з таких вимог: наявність у постачальників ліцензії і достатнього досвіду роботи в даній сфері, високий організаційно-технічний рівень виробництва, надійність і прибутковість роботи, забезпечення конкурентоспроможності випущених будівельних матеріалів та ін., Прийнятна їх ціна, простота схеми і стабільність їх поставок;

2. Нормування потреби в конкретних матеріально-технічних ресурсах.

3. Розробка організаційно-технічних заходів щодо зниження норм і нормативів витрати матеріально-технічних ресурсів.

4. Пошук каналів і форм матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.

5. Розробка матеріальних балансів.

6. Планування матеріально-технічного забезпечення будівельного виробництва.

7. Організація забезпечення будівельними матеріалами, конструкціями, виробами, напівфабрикатами та іншими матеріалами робочих місць.

8. Облік і контроль використання матеріально-технічних ресурсів.

9. Організація збору та переробки відходів будівельного виробництва.

10. Аналіз ефективності використання матеріально-технічних ресурсів.

11. Стимулювання роботи щодо поліпшення використання матеріально-технічних ресурсів.

Системи оптимізації управління рухом матеріальних запасів потребують забезпечення необхідною інформацією, джерелом якої є дані обліку й оперативного контролю.

Тому доцільно здійснювати належне документальне оформлення руху запасів підприємства з охопленням всіх операцій з просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечувати цілісність та всебічне їх відображення у системі первинного та оперативного

ого обліку. Застосування розробленої схеми щодо взаємозв'язків окремих відділів, пов'язаних із управлінням запасами, можливе, в тому числі, за умов практичного впровадження автоматизованої системи.

З метою організації раціонального оформлення документів щодо руху матеріальних запасів на підприємстві передбачено первинні документи, що відображають просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечення цілісності та всебічності їх відображення та усунення дублювання.

Значна частина існуючих облікових носіїв є типовимий уніфіковані.

Досконалою організацією обліку матеріальних запасів досягається шляхом зниження річних витрат, скорочення часу на опрацювання інформації, яке не обхідно для прийняття ефективних управлінських рішень.

Це забезпечує своєчасне реагування на критичні ситуації внаслідок, що виникають на виробництві під час використання матеріальних ресурсів.

Запропоновані шляхи вдосконалення обліку і контролю запасів, такі як: своєчасне планування й оптимізація обсягу виробничих запасів, автоматизація обліку товарно-матеріальних запасів, комп'ютеризація обліку на місцях складського господарства з встановленням локальної системи мережі, впровадження структури номенклатурних номерів, а також введення додаткового контролю з боку керівництва, змогли б спростити ведення обліку на підприємствах, при цьому підвищивши його якість, і як наслідок, вплинути на зменшення собівартості будівельних робіт.

Перевагами управлінського обліку процесу матеріального забезпечення залогом логістичним підходом над традиційним управлінським обліком є насамперед оптимізація матеріальних потоків, що сприяє раціональному розміщенню капіталу підприємства та зміцненню його фінансової стійкості.

В ході дослідження доведено, що на підприємствах, де в процесі управління матеріальним забезпеченням управлінський облік тісно переплітається з елементами логістичного управління, рівень ефективності управління процесом матеріального забезпечення значно вище.

Як свідчить практика,

логістика щене впроваджені повною мірою діяльності підприємств, а лише використовуються її певні концептуальні положення. Хоча очевидно, що застосування її інтеграційних можливостей допоможе підприємствам раціоналізувати свою діяльність та мати більш вигідну позицію на конкурентному ринку.

В результаті дослідження визначено, що основними завданнями аналізу в процесі управління матеріальними ресурсами підприємства є:

- ✓ оцінити реальність планів матеріально-технічного постачання, ступінь виконання їх та вплив забезпеченості матеріальними ресурсами на обсяг будівельного виробництва, собівартість підрядних робіт та інші техніко-економічні показники;
- ✓ визначити строки, умови поставок та порядок розрахунків за матеріальні ресурси;
- ✓ оцінити рух і структуру використання матеріальних ресурсів за аналізований період;
- ✓ визначити ефективність використання матеріальних ресурсів через кількісне вимірювання впливу факторів на виявлені відхилення показників матеріаломісткості й матеріаловіддачі;
- ✓ вивчити динаміку відпускних цін на матеріальні ресурси та транспортно-заготівельних витрат, а також дотримання норм витрачання матеріалів на виробництво;
- ✓ виявити резерви економії матеріальних резервів та оцінити можливі варіанти їх мобілізації;
- ✓ розробити заходи щодо вдосконалення управління виробничими запасами.

Виконання плану поставок матеріалів рекомендується оцінювати за такими укрупненими номенклатурними групами: 1) бетонні та залізобетонні конструкції; 2) металеві конструкції; 3) дерев'яні конструкції та пиломатеріали; 4) металопрокат; 5) труби; 6) ізоляційні матеріали; 7) загальнобудівельні матеріали; 8) оздоблювальні матеріали; 9) електротехнічні та кабельні матеріали; 10) санітарно-технічні матеріали та обладнання; 12) будівельні напівфабрикати.

У ході аналізу зіставляють дані про фактичне поступлення матеріалів з плановою потребою у них по кожній з названих груп, оцінюють своєчасність і ритмічність поставок згідно до термінів, зазначених у договорах або нарядах, визначають питому вагу укрупненої групи в загальному обсязі поставок, транзитної та складської форм постачання, рівень контейнеризації та пакетування.

Визначено, що за 2015 рік показник матеріаломісткості реалізованої продукції на ТОВ «Тернопільбуд» становив 0,809 грн. на 1 грн. реалізованої продукції (167427 тис. грн./207006 тис. грн.), що на 163% більше в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року: 0,379 грн. на 1 грн. реалізованої продукції (46698 тис. грн./123195 тис. грн.). Значне зростання матеріальних витрат на підприємстві зумовлене, в першу чергу, зростанням обсягу реалізованої продукції, в результаті чого матеріальні витрати зросли на 31764 тис. грн. $((207006 \text{ тис. грн.} - 123195 \text{ тис. грн.}) * 0,379)$, а за рахунок зростання рівня матеріальних витрат – на 88965 тис. грн. $((0,809 - 0,379) * 207006 \text{ тис. грн.})$.

Показники оборотності виробничих запасів аналізованого підприємства на кінець 2015 рік порівняно з початком покращились. Так, коефіцієнт оборотності зріс на 2,67 пункта. Тобто, на кінець 2015 року кожна грн. вкладена в запаси підприємства приносила чистого доходу на 2,67 більше, ніж на початок року. При цьому позитивним фактором є також скорочення терміну оборотності виробничих запасів. На кінець 2015 року кількість оборотів виробничих запасів склала 61, тоді як на початок 2015 року – 111.

Застосування систематизованої методики аналізу виробничих запасів в управлінні ними дозволить здійснювати всебічну оцінку забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами та виявляти потенційні можливості підвищення ефективності їх використання задля забезпечення безперебійного функціонування підприємства, збільшення обсягів виробництва та максимального задоволення потреб споживачів. Внесені нами пропозиції щодо удосконалення факторної системи матеріалоємності дозволять оперативно і без важких математичних обчислень дослідити вплив чинників на її зміну та визначити шляхи їх зменшення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабіч В.В., Сагова С.В. Фінансовий облік (облік активів): [навч. посіб.] / В.В. Бабіч, С.В. Сагова. – К.: КНЕУ, 2006. – 282 с.
2. Багрій К. Л. Особливості аналізу ефективності використання матеріальних запасів підприємства / К. Л. Багрій // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Вип. 7(25): Ч. 1. – Луцьк, 2010. – С. 50–58.
3. Бакута А.В. Управління підприємствами машинобудування за допомогою логістичних механізмів на шляху стабілізації галузі в післякризовий період / А.В. Бакута // Зб. наук. праць Запорізької державної інженерної академії “Економічний вісник”. - Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2012. - № 2. - С. 22-32
4. Балашова Р. І. Оцінка ефективності діяльності підприємств нових форм господарювання на основі показників ресурсозбереження : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 «економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» / Р. І. Балашова. – Донецьк, 1999. – 16 с.
5. Бандурка О. М., Червяков І. М., Посилкіна О. В. Фінансово-економічний аналіз.- Харків, 2009р..
6. Білик М. С., Кіндрацька Г. І., Кобилюх О. Я. Ідентифікація запасів в управлінні логістичною системою / М. С. Білик, Г. І. Кіндрацька, О. Я. Кобилюх // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 669. – С. 254–261.
7. Бойко М. Г. Організація готельного господарства : підручник / М. Г. Бойко, Л. М. Гопкало. – К. : КНТЕУ, 2006. – 448 с.
8. Бондаренко О. С. Сучасні моделі управління запасами промислових і торговельних підприємств / О. С. Бондаренко // Економіка і держава – 2006. – № 8. – С. 50–53.
9. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансований облік // Житомир. 2011р., 608 с.
10. Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В., Малюга Н. М., Чижевська Л. В. Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів вищих

- навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 2-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута" 2010. – 480с.
11. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / Ф.Ф. Бутинець; 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2009. – 912 с.
 12. Бухгалтерський управлінський облік: [Навч. посіб.] / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, Н.В. Герасимчук; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця.-Житомир: ЖІТІ, 2000. - 448с.
 13. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент: [Навч. посіб.] / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко. - К.: ЦУЛ, 2007. - 532с.
 14. Гаджинский А. М. Логистика / А. М. Гаджинский. – М. : Информационновнедренческий центр «Маркетинг», 2000. – 375 с.
 15. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: [монографія] / С.Ф. Голов. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
 16. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: [практ. посіб.] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.
 17. Гордійчук А. С., Стахів О. А., Кузнецова Т. В., Збагерська Н. В. Організація і технологія матеріально-технічного забезпечення підприємства. Навч. посібник/ за заг. ред. А.С. Гордійчука. – Рівне: НУВГП, 2012. – 256 с.
 18. Горфинкель В.Я. Экономика предприятия [Текст]: учебник / Под ред. В.Я. Горфинкеля 6-е издание, перераб. и доп. М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2012. – 670 с.
 19. Гудзь Н.В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / Р.В. Романів, Н.В. Гудзь, П.Н. Денчук . - К.:ЦУЛ, 2015р. – 425 с.
 20. Гудзь П.В. Аналіз зарубіжного досвіду застосування системного управління логістичною діяльністю / П.В. Гудзь, Т.І. Остапенко // Бізнесінформ. – №4. – 2011. – С.139-142.
 21. Гусак Л. В. Класифікація логістики як основа формування інформаційного потоку облікового типу / Л. В. Гусак // Вісник ЖДТУ. – Житомир, 2012. - № 4(62). - С. 72-75.

22. Державна служба статистики в Україні [Електроний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – 9.09.2013.
23. Довга Т. А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства / Т. А. Довга // «Молодий вчений». – № 5 (20). – Частина 1. – травень, 2015 р. – С. 130-134.
24. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Ред. кол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848 с.
25. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами / І.В. Жолнер – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
26. Жулавський А.Ю. Організація матеріально-технічного забезпечення підприємства як об'єкт логістичних рішень / А.Ю. Жулавський, Н.В. Сидоренко // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2011. – № 2'2011. – С. 51-58.
27. Задорожний З. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку в Україні // Економічний аналіз. – 2010. – №. 6. – С. 163-169.
28. Задорожний З. Гармонізація бухгалтерського обліку із вимогами податкового законодавства // Економічний аналіз: зб. наук. пр.—Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ" Економічна думка. – 2011. – С. 10-13.
29. Задорожний З. Проблеми законодавчого регулювання бухгалтерського обліку в Україні // Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту.—Тернопіль. – 2009. – С. 350-353.
30. Зарудна Н. Я. Джерела надходження матеріальних цінностей на пивоварні підприємства та їх вплив на побудову первинного обліку // Вісник Запорізького національного університету: Зб. наук. праць.—2012.—Вип. – Т. 4. – №. 16. – С. 122-131.
31. Зарудна Н. Я. Сучасні вимоги до організації обліку процесу постачання / Н. Я. Зарудна // Журнал Європейської економіки : Вид. ТНЕУ. – 2011. – Т. 10 (№ 4). – С. 446–457.
32. Карпенко О. А. Дослідження переваг логістичного підходу при організації систем матеріально-технічного забезпечення підприємств / О.А. Карпенко, С.О. Ковальчук, Є.О. Єфімова // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2012. – Вип. 9. – С. 82-85.

33. Кащана Н. Б., Цуконова О. В. Удосконалення методики аналізу виробничих запасів підприємства / Н. Б. Кащана, О. В. Цуконова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2011. – № 2. – С. 128–135.
34. Киба Л. М. Передумови створення методики з розрахунку нормативів виробничих запасів матеріально-технічних ресурсів / Л. М. Киба // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 9 (63). — С. 159 — 168.
35. Киба Л. Порівняльна характеристика моделей керування виробничими запасами / Л. Киба // Вісник Тернопільського державного економічного університету. Економічні науки. – 2006. – № 1. – С. 81–86.
36. Кондратенко Н. О. Визначення реальної динаміки витрат матеріальних ресурсів на машинобудівному підприємстві / Н. О. Кондратенко // Національне господарство України: теорія та практика управління : [зб. наук. пр.]. – 2010. – С. 124 – 131.
37. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підруч. / Є. В. Крикавський. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти, «Інтелект-Захід», 2004. – 416 с.
38. Крикавський Є. В. Логістичне управління : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Є. В. Крикавський. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 684 с.
39. Крикавський Є. В. Від планування логістики до логістичного планування / Є. В. Крикавський, І. Петецький, І. С. Рикованова // Вісник Хмельницького національного університету – 2009. – № 5. – Т. 3 – С. 160-165.
40. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку: Підруч. [Текст] / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. - К.: КНЕУ, 2006.-334с.
41. Курочкин А. С. Организация производства: Учеб. пособие / А. С. Курочкин. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.
42. Левченко З. М. Організація бухгалтерського обліку виробничих запасів аграрного підприємства // Економіка та суспільство. – 2016. – С. 517.
43. Логістика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fsoler.com>.

44. Лопатіна В.В. Економічна сутність виробничих запасів [Текст] / В.В. Лопатіна // Економіка. - 2012.- Випуск 177
45. Любезна І.
Удосконалення системи управління матеріальними запасами підприємства целюлозно-паперової промисловості / І. Любезна // Галицький економічний вісник. – Тернопіль : ТНТУ, 2013. - № 2 (41). – С. 72-78.
46. Любезна І.В.
Роль обліку та контролю матеріальних запасів у системі управління підприємства целюлозно-паперової промисловості / І.В. Любезна, Н.Й. Галушка // Наука економіка. – 2012. – Випуск 4(28). Том 2. – С. 119-124.
47. Малютяк С. Облік запасів: деякі нюанси застосування П(С)БО та МСБО / С. Малютяк // Облік і звітність. – 2015. – № 7-8 (236-237). – С. 50-53.
48. Матушкин М. А. Внутрифирменное управление материальными ресурсами / М. А. Матушкин. – Саратов : Изд. центр Саратов. гос. соц.-эк. ун-та, 2000. – 376 с.
49. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси», затверджений Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021.
50. Морщенок Т. С.
Роль управління запасами у підвищенні ефективності господарювання промислових підприємств / Т. С. Морщенок // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Маріуполь : ПДТУ, 2010. - Т. 2. - С. 165-169.
51. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1/ За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616с.
52. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник для студ. екон. спец. вищих навч. закладів / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута , 2007. – 704 с.

53. Новиков О. А. Логистика : Учеб. пособие / О. А. Новиков, С. А. Уваров. – СПб. : Изд. Дом «Бизнес-пресса», 2000. – 208 с.
54. Петренко И.Я., Чужинов П.И. Экономикасельскогохозяйства. – Алма-Ата: Кайнар, 1988. – 416 с.
55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO9.aspx>
56. Починок Н. В. Система обліково-аналітичного забезпечення управління персоналом //Управління розвитком. – 2011. – №. 5. – С. 102.
57. ПриймакО. Ю.
Методичні процедури управлінського обліку виробничих запасів в логістиці та управління підприємством / О. Ю. Приймак // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – Львів, 2007. - № 594. - С. 141-148.
58. Примак Т. О. Економіка підприємства: Навч. посібник / Т.О. Примак. – К. : Вікар, 2002. – 176 с.
59. ПугаченкоО. Б.
Організаційні проблеми та можливості поглиблення взаємозв'язку функцій обліку з іншими функціями управління процесами сфери матеріального забезпечення / О. Б. Пугаченко // Вісник ЖДТУ. – Житомир, 2011. - № 3(53). – С. 218-222.
60. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підруч. [Текст] / М.С. Пушкар. - Тернопіль: Карт-бланш, 2002.-578с.
61. Радионова А.Р.
Управление сбытовыми запасами и оборотными средствами предприятия (практика нормирования) : учебное пособие / А.Р. Радионов, Р.А. Радионов. – М. : Дело сервис, 1999. – 400 с.
62. Растегаєва Щодо вибору системи управління матеріальними потоками підприємств машинобудівної галузі– [Електронний ресурс]. – Режим доступу з www.nbuv.gov.ua/portal/http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=73133
[//ied.kpi.ua/documents/MNTS-2014.pdf](http://ied.kpi.ua/documents/MNTS-2014.pdf).
63. РепетацькаВ. В.
Обґрунтування організації логістичного управління на підприємствах

- машинобудування / В. В. Репетацька // Інноваційна економіка. – 2009. – № 4 (14). – С. 147-150.
64. Рибалко О.М. Вдосконалення обліку виробничих запасів / О.М. Рибалко // Держава і регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2008. – № 3. – С. 210–215.
65. Рикованова І.С. Детермінанти логістики постачання інвестиційних товарів / І.С. Рикованова // І.С. РиковановаLvivPolytechnicNationalUniversityInstitutionalRepository<http://ena.lp.edu.ua>.
66. Сандальнова Е. А., Усольцева И. В. Теоретические вопросы и проблемы учета, анализа и контроля материальных ресурсов торгового предприятия / Е. А. Сандальнова, И. В. Усольцева // Молодой ученый. – 2015. – №11.3. – С. 66-68.
67. Сейдахметова Ф. С. Современный бухгалтерский учет : учеб. Пособие / Ф. С. Сейдахметова. – Алматы: ТОО «Издательство ЕМ», 2010. – С. 125–126.
68. Сліпачук О. Управління запасами / О. Сліпачук. // Справочник економіста. – 2006. – № 6. – С. 73-76.
69. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / В.В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с.
70. Стаханов В. Н. Логистика в строительстве: Учебное пособие / В. Н. Стаханов, Е. К. Ивакин. – М. : Приор, 2001. – 176 с.
71. Сучасні підходи до управління матеріальними ресурсами медичного закладу [Електронний ресурс] / Ю.В. Вороненко, Н.Г. Гойда, І.С. Зозуля, Є.Є. Латишев, В.М. Михальчук. – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/50889/suchasni-pidxodi-do-upravlinnya-materialnimi-resursami-medichnogozakladu>
72. Сыроижко В. В., Андреева А. А., Соляникова А. А. Совершенствование учета производственных запасов на складах производственного предприятия / В. В. Сыроижко, А. А. Андреева, А. А. Соляникова // Молодой ученый. – 2015. – № 3. – С. 517-520.

73. Таран В. А. Ресурсосбережение как стратегический объект системы государственного и внутрифирменного управления / В. А. Таран, А. В. Богатирев // *Машиностроитель*. – 2004. – № 1. – С. 2–13.
74. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2005. – 312 с.
75. Ткаченко А. М. Нормування виробничих запасів на підприємстві / А. М. Ткаченко // *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 2011. – № 44. – С. 180-184.
76. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність: [підручник] / Н. М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2013. – 981 с.
77. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учеб. для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд; под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой; [пер. с англ.]. – М. : Банки и биржи: ЮНИТИ, 2003. – 576 с.
78. Тупчий В. А. Застосування основних методів нормування товарних запасів [Електронний ресурс] / В. А. Тупчий. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/2484/>
79. Уманець Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку / Т. Уманець // *Економіка України*. – 2007. – № 8 (549). – С. 39–45.
80. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок: Пер. с англ. / Д. Уотерс – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 503 с.
81. Фатхутдинов Р. А. Система менеджмента: Учебно-практич. пособие, 2-е изд. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 352 с.
82. Фінансовий облік: підручник – 3-ге вид., допов. і перероблене / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Р. О. Мельник, Н. Я. Микитюк, Н. В. Гудзь, П. Н. Денчук, Р. В. Романів. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 418 с.
83. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посіб. / Ю. С. Цал-Цалко. – К., ЦУЛ, 2002. – 656 с.
84. Чабанюк О. А., Chabanuk O. Організація документообігу як засіб удосконалення обліку наявності та руху виробничих запасів // *Фінанси, облік і*

- аудит: Збірник наукових праць.–К.: КНЕУ.—2011.–Вип. 18–С 386. – 2011. – Т. 390.
85. Экономическаяэнциклопедия. Политическаяэкономия. Гл. ред. А.М. Румянцев. – М.: «СоветскаяЭнциклопедия», Т.3, 1979. – 624 с.
86. ЮрчишенаЛ.В. Нормуваннявиробничихзапасівнапідприємствах [Електроннийресурс] / Л. В. Юрчишена. – Режимдоступу: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=734>
87. Кузюота V. V. Теоретичні аспекти удосконалення організації обліку виробничих запасів //Економічний аналіз. – 2016. – Т. 19. – №. 3. – С. 12-16.
88. Рочупок N. V. Методика обліку процесу формування персоналу //Економічний аналіз. – 2014. – Т. 16. – №. 2. – С. 225-235.
89. Shybina S. V., Gubar I. A. Бухгалтерський облік виробничих запасів: порівняльний аналіз НП (с) БО і МСФЗ //Вісник Університету банківської справи. – 2016. – Т. 2. – №. 23. – С. 154-157.
90. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>